

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

N.
23

LES RELÍQUIES DE SANTS I LA GRAN PLAGA DE LA LLAGOSTA (1687/1688)

Les relíquies i les deus d'aigua

Relíquies al territori: el Collsacabra

Les imatges marianes reliquiari del romànic

Els sepulcres de sant Ermengol, bisbe d'Urgell (i 2)

Les relíquies de l'església de Sant Hipòlit de Voltregà

La Font i la relíquia de Santa Margalida a Felanitx (Mallorca)

...i molt més

JA HEM ARRIBAT A

500

subscripcions

EL CENTRE D'INTERPRETACIÓ *RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA* JA ESTÀ A PUNT

a revista digital que llegiu, malgrat estar dedicada a un tema tan específic, ja compta amb 500 subscripcions d'arreu dels Països Catalans i de més enllà. La tramesa de cada número genera respostes d'adhesió i suport, que s'acullen amb un sincer agraïment i són un gran estímul per continuar.

En els darrers mesos s'ha anunciat la posada en funcionament de l'anomenat Centre d'Interpretació *Reliquiae Sanctorum in Catalonia*. Aquest és un pas més en favor de l'estudi i divulgació de la devoció a les relíquies de sants en territoris de parla catalana.

Aquesta iniciativa no és l'exposició de relíquies (suposades, en diversos casos), sinó que neix amb la voluntat de ser un punt adreçat a l'exploració d'aquestes peces carregades de significació que han configurat la cultura dels territoris de parla catalana molt més enllà de l'aspecte estrictament religiós.

Sortosament, aquesta proposta ja ha comptat amb col·laboracions interessants, com és el cas de Pol Robles en el disseny del logotip i Roger Recuero en l'adequació de l'espai.

Aquesta revista digital, que ja porta gairebé quatre anys de vida (i 23 números), en serà el mitjà de comunicació i mostrarà els fruits del centre. Ens voldreu seguir acompanyant?

CENTRE D'INTERPRETACIÓ

RELIQUIAE
SANCTORUM
IN CATALONIA

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

Juliol 2024

En aquest número...

- p. 3 Les relíquies de sants i la gran plaga de la llagosta (1687/1688)
- p. 8 Relíquies al Collsacabra
- p. 16 Les marededeus reliquiari
- p. 22 Relíquies i deus d'aigua
- p. 27 La Font i la Relíquia de santa Margalida a Felanitx (Mallorca)
- p. 34 Les relíquies de l'església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà
- p. 38 Els sepulcres de sant Ermengol (i 2)
- p. 40 El Centre d'Interpretació Reliquiae Sanctorum in Catalonia
- p. 45 Relíquies són notícia
- p. 49 El mirall

Portada: Altar de l'església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà (2008)

Les relíquies de sants i la gran plaga de la llagosta (1687/1688)

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

Les relíquies de sants i la gran plaga de la llagosta (1687/1688)

Redacció.- Els flagells provocats per la invasió d'un gran nombre de llagostes es va convertir en una de les desgràcies col·lectives de les societats preindustrials, que sovint, per a l'imaginari popular, anava associada a les epidèmies de pesta. Les referències a la vuitena de les deu plagues d'Egipte que anomena el llibre bíblic de l'Èxode (Ex, 10 1-20) provocaven una sensació de sotmetiment a l'enuig diví provocat per les accions dels pecadors. L'acció de la llagosta afectava directament els conreus i, consegüentment, generava fam entre la població. Aquesta era, en definitiva, la darrera i més greu afectació, que podia desencadenar malestar social, protestes i reclamacions a les autoritats.(1)

Entre 1686 i 1688 es va produir la més intensa i llarga plaga de llagosta; fins aleshores, l'afecció havia estat més o menys local. La seva empremta s'ha mantingut en la memòria tradicional i en els arxius de molts llocs del país. La percepció del poble que la veia acostar-se sense remei, la va viure i la va patir es va traduir en diferents mostres de pietat que encara perduren.

L'any 1684, els primers eixams de llagostes es van deixar sentir a les terres lleidatanes provinents de l'Aragó. Els insectes havien avançat des del sud de la península Ibèrica i ja es feien presents a terres de parla catalana. Dos anys després, el desastre era ben evident i avançava progressivament per moltes comarques.

El testimoni del pagès de la parròquia de Santa Maria de Corcó, al municipi de l'Esquirol, anotat al seu diari deixava molt clar quanta era la por per l'arribada de les llagostes: "Cosa miraculosa del que s'à socseït aquest any de 1687 en aquest lloch de l'Asquirol, de l'aspant que la gent an tingut de una

plaga de llagostes, com dos anys se dèian que éran a l'Orgell y com dit són vingudes en la Plana de Vich y al Llosanès y del gran aspant que donaven que así deian que no dexàvan ni blats ni cosa que elles pasasen".(2)

En aquella època es consideraven adequats diferents mitjans humans per combatre la llagosta tot aprofitant les hores de menor activitat dels nocius animalons. Si aquests procediments no tenies èxit, i especialment a causa de la idea que concebia la plaga com un càstig de Déu als pecats humans, es practicaven formes impregnades de credulitat: "Últimament se adverteix que es medi molt proporcionat pera desterrar esta plaga lo us dels Exorcismes que permet la Iglesia, y senyala lo Ritual ahont se podran veurer". Aquesta visió estava influenciada per la convicció esmentada de la fúria divina: ":[...] lo millor medi de tots es limpiar las conciendencias , y aplacar à Deu ab una bona confessiò, perque las llagostas , com diguè sant Joan en lo Apocalipsi hixen del fum de nostres culpes ; y nos ha promès Deu per Salamò , que en alçant la anima los ulls al Cel ab verdader dolor de

RELÍQUIES I LA PLAGA DE LA LLAGOSTA

sas culpas, las desterrarà la Divina. Magestat de las terras que infectaren".(3) Per aquest motiu es considerava apropiada la intercessió de la Mare de Déu i dels sants, cada territori triava entre les advocacions de la primera o els més venerats entre els segons. La ciutat de Barcelona, des d'aleshores, té com a patrona principal a la Mare de Déu de la Mercè després que les personalitats més rellevants van prometre que la'n nomenarien si els deslliurava de la invasió dels insectes.

Com solia passar en casos d'altres dificultats provocades per fets naturals, com les sequeres, era habitual encomanar-se als sants de les relíquies que es posseïen. A la ciutat d'Alcoi i a la Torre de les Maçanes, al País Valencià, utilitzaven l'aigua per beneir els camps. Aquest líquid s'havia posat en contacte amb les relíquies del crani de sant Gregori d'Òstia, que es considerava especialment adequat contra aquest flagell, i que havien aconseguit del temple dedicat al sant a terres de la comarca navarresa de Berrotza. Aquesta mateixa aigua es distribuïa i arribava poblacions catalanes que la racionaven amb cura per acasos de més necessitat; solidàriament, la cedien a d'altres nuclis que en tenien més urgència. Solsona va cedir-ne part de la que posseïen a Cardona per escampar-la pels camps i foragitar la llagosta. Pere Català va recollir aquesta petició de documents de l'arxiu municipal de la vila bagenca: "El 27 de maig, els cònsols de Cardona demanaren als de Solsona aigua de Sant Gregori, remei contra la llagosta, de la qual estaven envaïts els camps".(5)

Cardona també es va encomanar a la protecció de sant Celdoni i sant Ermenter, dels quals posseïa les restes sàcres des de 1399 i venerades a l'església parroquial de Sant Miquel. Andreu Galera descriu l'actuació de la vila: "Assabentats els vilatans de la proximitat de la llagosta, les relíquies foren tretes en solemne processó i portades fins a l'Era del Duc, on es procedí a beneir el terme i a practicar l'exorcisme de la plaga. Retornades a l'església parroquial,

Cripta de l'església parroquial de Sant Miquel de Cardona amb les relíquies de sant Celdoni i sant Ermenter

les relíquies quedaren exposades cada dia a l'altar major fins a les vespres per a la seva veneració".(6)

Vic va procurar el seu futur a sant Llucià i sant Marcià dels quals, considerava la tradició, es conservaven les relíquies a l'església de la Pietat. El pagès Joan Guàrdia en va deixar constància: "[...] las pragàrias que fèan a Vich de profasons y al Sr. Bisba digé missa al mix de un camp y astant dient missa las llagostas arribaren, que dèian que quant neva molt no cau la neu tant espesa, y los de Vich traguéren als Sants Martris a Sant Llorens y allí als féran una baraca defora y allí astàvan dos canonjas y dos capallans y un consaller y dos siutadans, y a [l'ermita de] Sant Sabastià astàvan als fraras caputxi[n]s comanint-las, que ellas tanían tota aquella serra y al Llosanès fins a Montañola y des de allí són arribades fins a St. Josep que-és dia als 3 de juliol de dit any".(7) A la capital osonenca, les relíquies es mantenien als seus llocs de destí mentre la plaga no havia conclòs definitivament. El 15 de juliol de 1688, el capítol de canonges la catedral vigatana va comunicar al consell de la ciutat el retorn de les relíquies als temples que les acollien habitualment.(8)

Francesc Poquí, pocs anys després de la destrossa provocada per la llagosta, recordava la intervenció dels sants vigatans dels quals es tenien les relíquies:

Els Sants Màrtirs, Lluçian i Marcian, de Vic

Francesc Poquí, pocs anys després de la destrossa provocada per la llagosta, recordava la intervenció dels sants vigatans dels quals es tenien les relíquies *"No menos los Santos Martyres Lucian, y Marcian, hijos de Vique, y San Justo Confessor. Pues en julio de 1687, llegando la Langosta en Vique, hechas muchas rogativas , partió de la Cathedral una devotissima Procession llevando las sacras Reliquias de estos Santos: saliò fuera los muros , se exorcizo la Langosta, y hecha una devota platica, se collocaron las de los Santos Martyres en la Capilla de San Lorenço , y las de San Justo en la de San Xisto [Sant Sixt de Miralplà], por algunos dies. Y sirviendo de baluartes incontrastables defendieron los frutos de la Parroquia del voraz exercito, con gran consuelo de los Ciudadanos".* Més endavant, el mateix Poquí feia alabança de la Mare de Déu de la Gleba [municipi de les Masies de Voltregà] i la

seva protecció contra els insectes: "[...] se advertiò, que llegando el locustino exercito al Santuario de Gleba, luego se retirò, como respetando lo sacro de tan soberana Emperatriz: Por lo que su Pueblo de San Hypolito à los 26 de Julio del mismo año, llevando muchas, y muy insignes Reliquias de su Parroquia, con solemnissima Procession fue á darle gracias de gracia tan singular".(9)

Girona va confiar-se a sant Narcís. El seu cos incorrupte, venerat a l'església de Sant Feliu, es considerava un auxili garantit en moments de dificultat; la seva oportuna participació en diferents episodis s'havia evidenciat com a salvador de la ciutat i la seva demarcació episcopal. La invasió de la llagosta no en va ser una excepció: *"Serà molt conforme à la devociò especial que deuen à nostre invicto Martir. Pare, Pastor y amparo comu de aquest Bisbat sant Narcis lo acudir à ell ab gran confiança en lo molt que mereix devant de Deu N. Senyor , y dirigir à fa Divina Magestat per tant poderòs medi nostres oracions. Puix en los grans favors que avem experimentat de la fua intercessiò se pot prometretr nostra confiança la eficacia de nostres oracions , passant per la sua ma ab que se vejan deslliurats sos Devots no solament de la Ciutat de Gerona, sino tambe de tota la Diocesi , que devotament lo imploren de la plaga comu de la Llagosta que per nostres culpes pateix lo Principat de Cathalunya y amenaça ja à nostre Ciutat".*(10)

Sant Narcís de Girona

La finalització del pas de les llagostes i de l'infortuni eren suficients per considerar aquell fet natural com l'efecte de les pregàries adreçades als intermediaris celestials predilectes. La mentalitat de l'època va establir que calia recordar el prodigi que havia salvat els fidels de la tragèdia, fos la data del succés o la personalitat implorada.

Montblanc encara celebra les festes de sant Maties. La vila va fer vot a sant Maties i li va confiar el seu destí davant la calamitat provocada per la llagosta. En aquest cas, la possessió d'una relíquia del seu maxil·lar inferior ha proporcionat la proximitat física del sant.

Curiosament, la figura de sant Maties es pot associar a l'arbitrarietat que suposava acollir un sant o un altre a partir de criteris accidentals o simplement de l'atzar. El llibre Fets dels apòstols del Nou Testament explica que Maties va ser el substitut de Judes entre els principals seguidors a Jesucrist gràcies a l'atzar:

“Ho van fer a sorts, i la sort recaigué sobre Maties, que fou agregat als onze apòstols”.(Ac, 1, 26)

Notes:

1 Roma, Francesc. *Temps atmosfèric, rituals religiosos i resposta social als segles XVII-XVIII*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 2011, p. 49

2 Pladevall, Antoni; Simón, Antoni. *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*. Barcelona: Curial, 1986, p. 54

3 *Relació dels motius per los quals nos castiga la divina Justícia regularment ab la plaga de las Llagostas ; dels danys que ocasionan en los Regnes , que la experimentan , y dels rémeys Divinos, y humans , se han experimentat favorables en diferents Provincias per a extinguir-la*. Girona: Geròni Palol, 1687, [p. 19]

4 Català, Pere. *La plaga de la llagosta a Catalunya (1686-1687)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1987, p. 16 [a partir de Cortiella, Francesc. *Història de Vilaverd*. Vilaverd. Ajuntament de Vilaverd, 1982, p. 56]

5 Català, Pere. *La plaga de...* [op. cit.], p. 58

6 Galera, Andreu. *Sant Celdoni i Sant Ermenter: sis-cents anys a Cardona*. Cardona: Confraria dels Sants Màrtirs – Manuel Sala i Queralt, 2000, p. 68

7 Pladevall, Antoni; Simón, Antoni. *Guerra i vida pagesa...* [op. cit.]

8 Cunill, Segimon. “Una plaga de llagostes a la plana de Vich”, *Butlletí del Centre Excursionista de Vich*, v. 4, 1921/1924, p. 32 [volum dipositat a la Biblioteca Pilarín Bayés de Vic]

9 Poquí, Francesc. *Gleba de discursos: en excelencias de la Gleba de oro Maria baxo la invocacion de la Gleba coronada de muchos favores, gracias y milagros para consuelo de sus devotos*. Barcelona. Joseph Llopis Impressor, 1692, p. 215-216

10 *Relació dels motius...* [op. cit.], [p. 15]

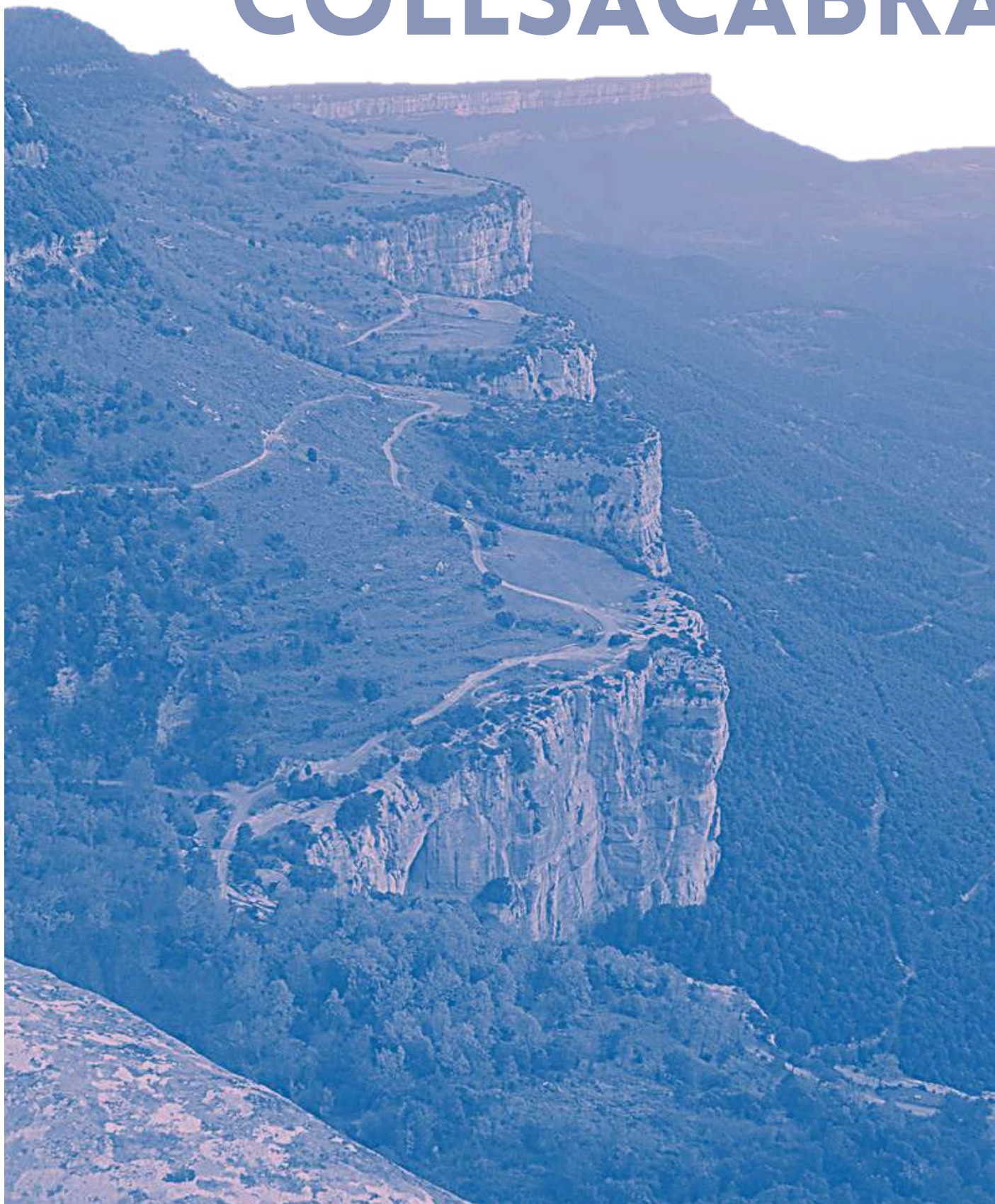

Estampa de sant Maties, venerat a Montblanc

RELÍQUIES AL COLLSACABRA

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

RELÍQUIES AL COLLSACABRA

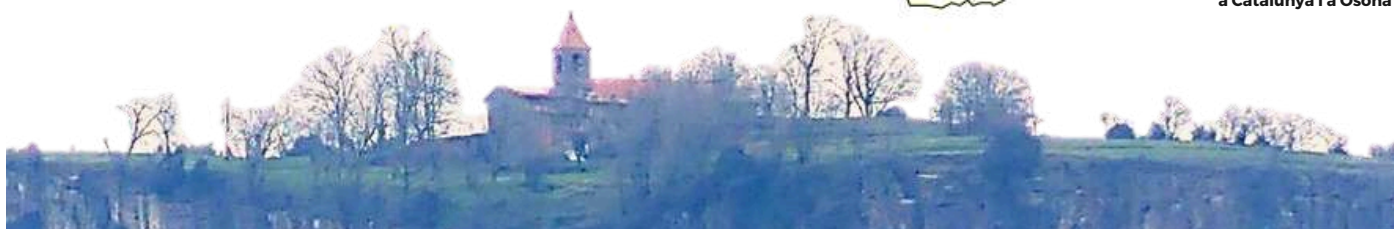
Redacció.- Els municipis de l'Esquirol, Tavertet, Rupit-Pruït i les terres del santuari de Falgars d'en Bas formen la comarca natural del Collsacabra, coneguda també amb el nom de Cabrerès. Es troba a l'est de la comarca d'Osona, fregant la Garrotxa i la Selva. La seva orografia està dominada per les serres de Cabrera i del pla d'Aiats així com pels imponents cingles de Tavertet fins al Far, encarats al pas del riu Ter, i l'altiplà de Falgars encarat cap a terres olotines.

Les notícies de les parròquies i dels santuaris en territori rural, en aquell context geogràfic que s'ha anomenat la "muntanya catalana", són molt puntuals i les anotacions de les visites pastorals, que es feien segles enrere, esdevenen molt esporàdiques. Xavier Solà pren nota d'algunes d'aquestes visites pastorals, i de les corresponents anotacions, ja fossin del bisbe o del seu enviat. A l'antiga parròquia de Rupit, Sant Joan de Fàbregues, gaudia de les restes sacres de la màrtir santa Gaudiosa. Segons recull Xavier Solà (1), una visita pastoral de 1741 en deixava constància i en permetia el culte: "Concedim llicència per exposar a la pública veneració una relíquia de Santa Gaudiosa Màrtir, per haver vista la authentica despatxada al 8 de Abril 1710 [...]".(2) Les dades sobre aquesta santa són imprecises i només es reconeix que va viure en el segle III.

A la parròquia de Sant Julià de Cabrera, segons la visita de 1783 esmentada per Solà (3), que recull a l'esmentat arxiu diocesà(4), disposaven de la relíquia de sant Adaneto "molt ben cuidada". Tot fa pensar que, aquest màrtir anomenat Adauctus de biografia desconeguda en territoris de parla catalana, es considera víctima de les persecucions en època de l'emperador Diocleciana i seria una de tantes restes humanes localitzades a les catacumbes de Roma.(5)

Situació del Collsacabra,
a Catalunya i a Osona

Sant Joan de Fàbregues, antiga parròquia de Rupit

L'església parroquial de Sant Martí Sescorts, en el terme de l'Esquirol, va ser consagrada el 30 de març de 1068 pel bisbe Guillem de Balsareny. Segons el document que es va redactar en aquesta ocasió, a l'altar s'hi van dipositar relíquies de sant Hipòlit, de sant Feliu de Girona, de santa Felicitat i dels seus fills i de les Santes Masses de Saragossa. (6)

La presència de veracreus, amb fragments atribuïts (tot i que "per contacte") a la creu de la passió de Crist, era imprescindible en els principals temples eclesiàstics, especialment els centres parroquials. Les esglésies del Collsacabra devien posseir-ne, com materialment està demostrat a Sant Cristòfol de Tavertet. Josep Gudiol també va deixar testimoni de la veracreu de Sant Pere de Falgars: "La Vera-Creu de Falgars de calat, semblant a una blonda, d'elements ben combinats i no desproveïts de gràcia. El pom forma una amforeta amb ses anses, que va col·locada sobre un peu motllurat i cisellat".(7)

Notes:

1 Solà, Xavier. "Alguns aspectes sobre la cultura popular dels segles XVII i XVIII a la Garrotxa i Osona: festes, música, balls, representacions teatrals i prohibicions episcopals", *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, n. 20 (2009), p. 83, segons document de l'Arxiu Episcopal de Vic

2 AEV, 1223/1, St. Joan de Fàbregues, 1741, f. 271v.-272r

3 Solà, Xavier. *La reforma catòlica a la muntanya catalana. Els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines: Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona: Documenta Universitaria, 2008, p. 118

4 AEV, 1235, Sant Julià de Cabrera, 1783, f. 58v

5 Vegeu: *L'Universitat ta' Malta*. [p. 3] <https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/83432/1/il-gaddisin.PDF>

6 Ordeig, Ramon. *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*. Vic: EH, 1997, v. 2, 2a part, p. 217-219

7 Gudiol, Josep. *Les creus d'argenteria a Catalunya*. Barcelona: Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, 1919-20, p. 413

Sant Julià de Cabrera

RELÍQUIES AL COLLSACABRA

Arqueta copó de Tavertet

El Museu Episcopal de Vic conserva una arqueta copó (MEV 4672), originària de l'església de Sant Cristòfol de Tavertet. Aquesta peça és força singular. M. Teresa Matas a Catalunya romànica indica la raó d'aquesta peculiaritat: "A primer cop d'ull és fàcil d'observar que aquest exemplar ha sofert algunes modificacions en el decurs de la història. La seva primera funcionalitat –possiblement per contenir relíquies– és transformada, i és adaptada més tard per a copó, amb l'afegit d'un peu tornejat".(1) La seva datació se situa a principis del segle XIV i està constituïda per fusta tallada recoberta d'estuc moldejat possiblement daurat i amb peu de fusta de boix tornejada amb unes mides de 20 x 13 x 9 cm. (2)

Matas apunta que arquetes similars eren utilitzades a l'època de l'estil romànic.(3) Moltes d'aquestes es feien servir per contenir relíquies. En aquest cas, la presència d'un pany per tancar-la amb una clau, fa pensar que hauria estat un estoig de quelcom valuós com ho eren les restes sacres.

Arqueta copó de Tavertet © Museu Episcopal de Vic

Notes:

1 Matas, M. Teresa. "Sant Cristòfol de Tavertet" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1986, v. 3 (Osona II), p. 628

2 Pascual, Eva. "Arqueta copó de Tavertet" dins *Museu Episcopal de Vic: guia de les col·leccions*. Vic: Bisbat de Vic; Ajuntament de Vic; Generalitat de Catalunya, 2003, p.257

3 Matas, M. Teresa. "Sant Cristòfol...", [op. cit.]

RELÍQUIES AL COLLSACABRA

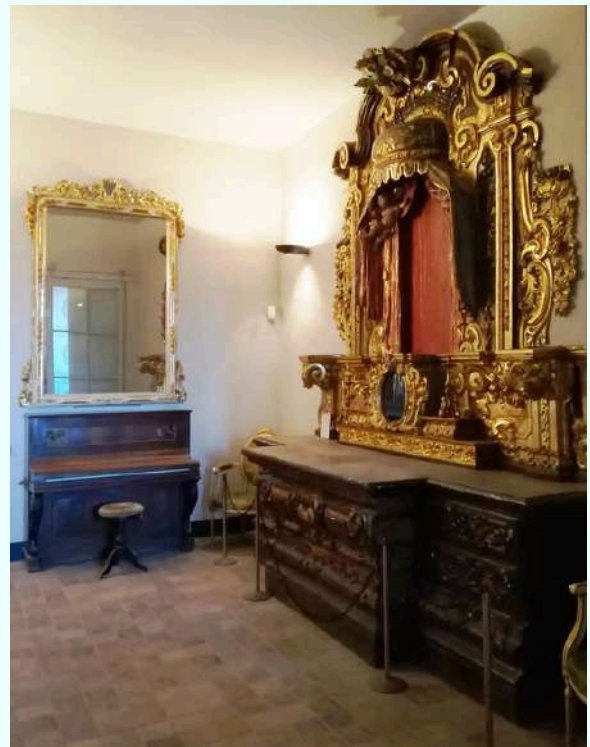
A Collsacabra, tot passant per Vic

L'església de Sant Llorenç Dosmunts, fins a l'any 1936, va acollir el cos de sant Pròsper. La presència d'aquestes relíquies mereixen un relat que expliqui com van arribar a la petita església del Collsacabra i en territori de la masia de les Viles. Aquesta capella romànica del segle XII es va convertir en el destí final de les restes de sant Pròsper.

La casa Bojons de Vic, situada a la plaça de Miquel de Clariana, va acollir les relíquies de sant Pròsper després que arribessin des de Roma. Aquesta casa senyorial, construïda per la família Bojons el 1770 a partir de la unificació de tres finques, va adquirir una notable presència en el nucli urbà vigatà. Formava part d'un sector urbà que s'havia aplegat prop de la seu del veguer, antiga casa dels Clariana, amb mansions de cavallers que volien ser presents a la ciutat: els Puigsec, Bojons, Bru de Sala, Prat de Sant Julià i Parrella.(1)

Segons la descripció del catàleg de béns a protegir del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de la ciutat osonenca, són interessants algunes dependències: "Pel que fa a l'interior, destaquen la gran sala, situada a la planta noble, amb un enteixinat al sostre així com un seguit de dormitoris amb alcova dels quals encara es conserva la decoració pictòrica de parets i sostres. Annexa en un d'aquests dormitoris hi ha una capella amb un retaule de petites dimensions, que hom atribueix al taller dels Reals, actiu a Vic des de finals del segle XVIII".(2) Josep M. Gavín va visitar aquest oratori i el va conèixer amb el nom de sant Pròsper com a titular.(3) El casal també és conegut com a casa Balmes pel fet que hi va viure el filòsof Jaume Lluçà Balmes i Urpià, que hi va morir el 9 de juliol de 1848.

Des de finals del segle XIX i fins al 1940, la família Fatjó va ser la propietària de l'edifici; després de la Guerra Civil i fins a l'actualitat és a mans públiques. Aquesta nissaga també tenia la propietat de la hisenda de les Viles de

Portalada de la casa Bojons de Vic i retaule on es veneraven les relíquies de sant Pròsper. Fotos Xavier Cervera

RELÍQUIES AL COLLSACABRA

Rupit-Pruït des de feia generacions. La incorporació de la casa de Vic a les possessions de la família es va establir el 1860; aleshores, la pubilla del mas va contraure matrimoni amb Marià Bojons de Sala i de Tortadès. Després de quedar vídua, es va casar amb segones núpcies amb Joan Fatjó i Borrell.(4) Sant Pròsper, venerat inicialment a l'oratori particular de la casa Bojons de Vic, devia viatjar amb la major part del contingut cap al Collsacabra. No se sap gairebé res d'aquest sant que devia correspondre a una de les tantes relíquies romanes trobades a les catacumbes cristianes; fins i tot, ocasionalment se li ha donat el nom de sant Plàcid.(5) El seu veritable nom, Pròsper, assignat a diferents sants d'origen semblant i que, segons el Diccionari català-valencià-balear, tindria un significat amb qualitats positives i de virtut cristiana: "Que està o obra feliçment, amb augment de poder, d'activitats, de riquesa". De fet, el nom del sant es va perpetuar entre els homes de la família Fatjó-Vilas des de finals del segle XIX i el segle XX.

Notes:

1 Junyent, Eduard. *La ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona: Curial, 1976, p. 393

2 Foradada, Elisenda; Rovira, Anna; Solà, Pere. "Casa Bojons", *Catàleg de bens a protegir. Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Vic, codi A 114 003, v. 3, fitxes catàleg A*, p. 398

3 Gavín, Josep M. *Osona*. Valldoreix: Arxiu Gavín, 1984, p. 217 [Os. 549]

4 "Les Viles. Rupit-Pruït" [en línia] *Mapes de Patrimoni Cultural* [Consulta 2 de maig de 2023] Disponible en línia a: <https://patrimonicultural.diba.cat/element/es-viles>

5 Pladevall, Antoni. *Història de l'Església a Catalunya*. Barcelona: Claret, 2007, p. 252

Església de Sant Llorenç Dosmunts, a la finca de les Viles del municipi Rupit-Pruït

RELÍQUIES AL COLLSACABRA

El pas d'unes relíquies

Les terres de Collsacabra eren lloc de pas d'un trajecte ancestral que van consolidar els romans. A l'alta edat mitjana es va anomenar Strata Francisca i conduïa a l'imperi franc des de l'antiga Auso. El camí ral ha perdurat fins a l'actualitat i durant segles era el sender que permetia travessar el Collsacabra i anar de Vic a Olot, o a l'inrevés; a bon pas, suposava invertir tot un dia per recórrer els més de quaranta quilòmetres entre els dos nuclis.

Les relíquies de santa Sabina, a finals de 1667, van seguir aquesta ruta per fer-les arribar a la ciutat olotina. Les restes d'aquesta suposada màrtir cristiana van ser trameses pel jesuïta Jacint Piquer; aquest les havia obtingut a Roma on s'havien recuperats de les catacumbes de Santa Ciríaca, també conegudes com la catacumbes de Sant Llorenç que estaven situades a la via Tiburtina. El relat de l'arribada d'aquestes restes a Olot es troba en un curiós llibret, signat per Joseph Saderra i titulat "*Noticias de la translació de las relíquies de la gloriosa santa Sabina desde Roma á Olot*", imprès a Olot a la impremta i llibreria de Joan Bonet el 1885, fa un detingut comentari. Uns mesos abans, aquesta narració va ser publicada al periòdic La Veu del Montserrat, en diversos articles (per a més informació, vegeu: "La Garrotxa (2) Olot: Santa Sabina. El camí de les relíquies de santa Sabina de Barcelona a Olot", *Reliquiae Sanctorum in Catalonia*, n. 8, setembre-octubre de 2021, p. 31-32).

Des de Barcelona, on havien arribat per mar, les relíquies es van traslladar tot seguint el camí que passava arran del curs del riu Congost fins a arribar a Vic on van fer nit. L'endemà, el 14 de desembre de 1667, la comitiva va reprendre el viatge molt abans de clarejar i seguir el recorregut que s'enfilava fins al mil metres per baixar després cap a terres de la Garrotxa. L'esmentat llibret diu el següent: "Lo dematí un poc antes de las tres horas determinarem de partir perquè eram en los dos días mes xichs de tot lo any..." [...] "...y determinats partiren, u lo primer que isque fora del hostel à cavall fou jo, y los altres companys me deyan que no isqués que lo vent men portaria, fou cosa meravellosa que depromta que lo Rnt. Antoni

Marunys fou à cavall, que portava à la Gloriosa Sta., y comesarem de marxar, cessà lo vent per lo camí ahont nosaltres passarem y sentiam las grans bufades cerca de nosaltres..." "[...] ...aqueix dia ferem la dinada al Cap del Grau al hostel..."

L'Hostal del Grau es troba en el terme de Rupit-Pruit. Segons Xavier Roviró, ja es troba documentat en el segle XIV: "Lloc de parada obligada per als traginers, comerciants i bandolers. Era un lloc ideal per reposar-hi els animals ja que allí mateix comença el costerut Grau d'Olot".(1)

La narració continua amb la la represa del viatge: "Com dich ferem la dinada al Grau y tot lo temps que stigerem allí, stigué la Santa al cap de la taula ab llums..." [...] "Quant baxarem lo Grau los de nostra companyia comensarem à tirar las armes y los de la plana de Ambàs respongueren, y essent baxats à la plana, ja sentirem tocar atrillo, en St. Estebe de Bas..."

"Baixar lo Grau" significava superar el pas del Garau d'Olot o les Marrades. Així les descriu Roviró: "A pocs metres del Grau ja podem veure els primers revolts de les Marrades. La calçada té una amplada d'uns 5 metres, apta per tragar a bast. Malgrat els molts detalls constructius interessants (pontets, plataformes, empedrats, guarda-rodes, murs dels talussos, trencaigües, filades de través, lloses en plec de llibre...) el fort desnivell dels trams i l'angle de 360° de molts dels revolts, no permetien la circulació de carros". (2) Aquest pas, en aquella època de l'any fosca i humida i en aquell moment històric, devia ser molt dificultós; la seva adequació i millora no es va fer fins al 1730, sis dècades després.

Després d'aquesta dificultat, que permetia rebaixar de cop l'alçada del camí ràpidament cap a la plana d'en Bas, el descens era progressiu. El trajecte havia suposat passar dels 470 metres d'alçada de Vic fins als 1.060 metres al punt més alt del Collsacabra, després de 25 quilòmetres, i una davallada fins als 480 metres; en total eren 36 quilòmetres de distància.

Notes:

1 Roviró, Xavier. *El Camí Ral de Vic a Olot. Itinerari i històries*. Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2014, [s. p.]

21 Roviró, Xavier. *El Camí Ral...* [op. cit.], [s. p.]

Exposició temporal

Bèsties

Els animals en l'art medieval del MEV

Museu Episcopal de Vic

Ajuntament de Vic

BIS
BAT
VIC

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

MEV
MUSEU D'ART
MEDIÉVAL

@mevmuseu

museuartmedieval.cat

Amb el suport de:

Diputació
Barcelona

Cercle del
Mev

LES MAREDEDEUS RELIQUIARI

UN FORMAT SINGULAR PER CONTENIR RELÍQUIES

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

Redacció.- Les imatges marianes, a l'època romànica, van suposar la consolidació de la devoció a Maria, la mare de Jesús, arreu d'Europa. La seva presència iconogràfica, especialment en forma de talla en fusta, va arrelar profundament en l'imaginari col·lectiu dels fidels en forma de narracions fantàstiques. Aquests relats s'han mantingut i associat estretament amb les anomenades marededeus trobades, els quals procuraven explicar el seu origen així com la vinculació amb el territori. El dominic Narcís Camós, a mitjan segle XVII, va fer-ne un interessant recull en la seva obra Jardín de María.(1)

El model més habitual de les marededeus romàniques respon a la idea que és un tron per al seu fill. La forma és hieràtica, amb Jesús al mig de la seva falda, i amb una projecció frontal de la seva semblança.

L'ús d'aquestes figures com a reliquiari és un aspecte poc conegut. A l'alta edat mitjana, les restes sàcres – especialment de màrtirs- s'utilitzaven en la consagració d'altars on restaven totalment amagades. La incorporació com una peça individual, fins i tot prescindint de la seva pròpia significació, es podria interpretar com un primer pas cap a la definició de receptacles destinats, exclusivament, a contenir relíquies i situats en un lloc visualment identificable. Antoni Noguera defensava que, precisament, les primeres representacions de la Mare de Déu en tres dimensions responien a la funció de reliquiaris i amb aquest objectiu s'obrien reconditoris al seu interior i d'accés a la cara posterior. Noguera, en el seu estudi sobre les marededeus de la demarcació provincial de Girona, ja ho afirmava: "Originalment, doncs, hem de creure que la finalitat de les primeres imatges isolades era la de servir relíquies, sense oferir a la icona cap objecte especial de veneració". I manifestava que seria a finals del segle XII que la figura de la Mare de Déu, sense relíquies, hauria adquirit el valor per ser venerada.(2) Noguera va afegir que, a més de relíquies, l'interior de les imatges podien contenir la representació pagana d'una deessa amb els atributs de la "mare Terra": [...] i en lloc d'introduir-hi relíquies de la Mare de Déu, hi introduïren aquests petits ídols que durant segles foren l'única forma de culte.

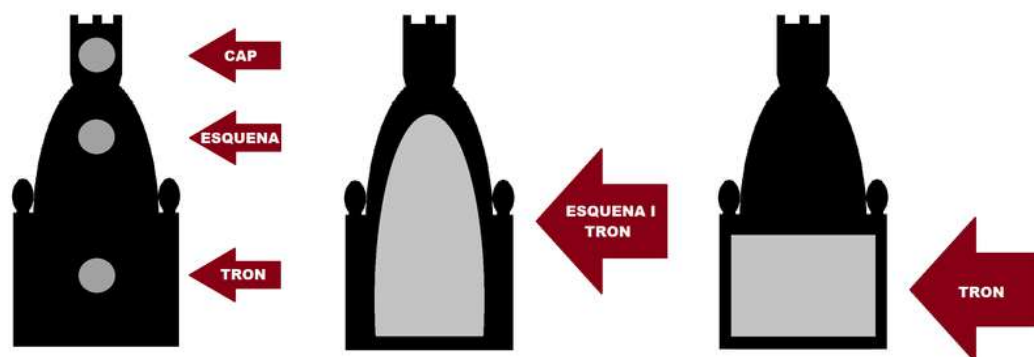

Cara posterior de la Mare de Déu de Lluçà amb el reconditori destinat a contenir relíquies. © Museu Episcopal de Vic

LES MAREDEDEUS RELIQUIARI

Localització dels reconditoris per acollir les relíquies

Així, trobem que els reconditoris són d'unes mides extraordinàriament desmesurades per contenir les veritables relíquies, constituïdes per trossets menuts d'ossos, teixits, pols, etc. Aquesta cavitat, situada a l'esquena de la imatge, amb una portella amb frontisses, a vegades molt dissimulada sota els enguixats i la policromia, de grosses mides, devia allotjar una petita imatge de la deessa Mare de la Terra, adorada pels nadius fins ben entrat el segle XI".(3)

L'afirmació que es tractava d'un continent per rebre relíquies, en alguns casos, pot ser agosarada; cal admetre la possibilitat que aquests buits fossin, simplement, un recurs de l'artista per treure pes o per treballar millor la fusta. Per altra banda, no és prou clara la col·locació de les imatges marianes en el context de l'altar romànic pel fet que les peces que es coneixen avui dia han arribat contextualitzades.(4) En el cas de fer la funció de reliquiari, podien ser col·locades en diferents espais adequats per al seu contingut, com les criptes o absidioles.

Marc Sureda apunta dues observacions interessants que cal tenir en compte en aquests casos: "Si la possibilitat que la imatge de la Mare de Déu –com la de Crist– arribés a contenir l'Hòstia en casos excepcionals és un testimoni evident de la seva superioritat, això es manifesta també de manera molt clara quan aquesta funciona com a dipòsit de relíquies". I afegeix:"[...] no va ser obligatori que una imatge de la Verge contingués les seves relíquies. Això va ser a causa principalment de la superioritat simbòlica de Maria i no tant de la teòrica raresa de les seves relíquies, ja

que, malgrat l'assumpció de la Mare de Déu en cos i ànima, a Catalunya – com en altres llocs– la devoció mariana se les va arreglar per disposar de nombrosos testimonis físics del seu pas per la terra, si més no relíquies secundàries".(5)

La Mare de Déu de Sant Cugat, originalment venerada al monestir de Sant Cugat del Vallès (Vallès Occidental) i actualment al Museu de Terrassa (MdT 38), és una clara mostra de l'ús de les imatges marianes com a reliquiari.

L'excel·lència d'aquesta peça es deu al fet que, en la restauració de la policromia que es va fer l'any 1988 pel Centre de Conservació i Restauració de Béns Culturals Mobles del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, es van detectar possibles embolcalls en el seu interior. En els treballs inicials ja s'esmentava l'interès per la cobertura que es reconeixia a simple vista: "Hi ha una tapa de fusta clavada amb claus de forja, contemporanis de la resta de la talla, que tanquen pel darrere el buit interior de l'escultura. S'ha recomanat de fer-hi una radiografia per verificar la possible existència d'alguna relíquia". A l'inici del procés de la intervenció ja es van identificar els elements amagats: "L'anàlisi radiogràfica detecta uns elements blaus en el buit tancat de l'escultura que caldrà verificar directament tot obrint la tapa esmentada abans".(6)

La Mare de Déu de Sant Cugat del Vallès és una clara mostra

Antoni Pladevall(7) dona informació precisa de les relíquies trobades i el corresponent reconditori: "La cavitat, que fa 13 cm d'alçada per 10 de profunditat i té una amplada de 5,5 cm a la part superior i 4,5 a la inferior, contenia un saquet de 16,5 cm x 13,5 cm amb tres pergaminets cosits, un de més gran i complet, de 9,5 x 14,3 cm, i dos altres que semblen l'esquema o esborrany de l'anterior, un de 5,6 cm x

LES MAREDEDEU RELIQUIARI

6,8 cm i el més petit, una simple tireta cosida transversalment, de 2,1 cm x 6 cm”.

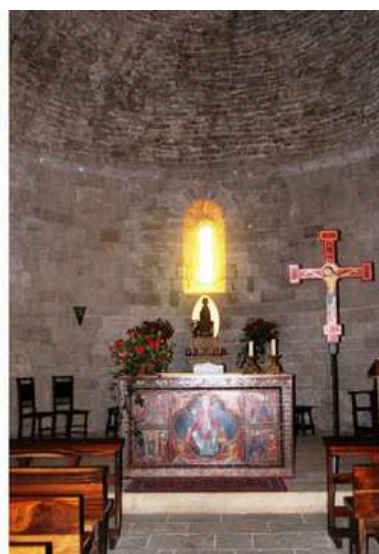
Els tres pergamins trobats van facilitar informació de gran interès a més de la identificació de les relíquies; per exemple, donaven una data precisa que va permetre conèixer el moment de la intervenció de dipositar-les, així com de la mateixa imatge mariana: la vigília de la festa de l'Assumpció de la Mare de Déu, el 14 d'agost, de 1218.

El pergami de majors dimensions, segons traducció del mateix Pladevall, indica que l'abat del monestir de Sant Cugat, Ramon de Banyeres, el 14 d'agost de 1218, dipositava dins el cap de la marededeu les relíquies següents: “[...] del pessebre i del sepulcre del Senyor, relíquies dels sants apòstols Simó i Judes, de sant Cugat i de sant Neopolità, màrtirs, de sant Hilari, de les santes Justa [sic.] i Semproniana, de la sang de sant Joan Baptista, de les santes Masses, i també en aquest sac hi ha moltes relíquies el nom de les quals ignorem”. Més endavant l'historiador identifica de quins sants es tracta: “El principal interès està en els seus titulars, que podrien ésser sants venerats al cenobi, com és evident en el cas de sant Cugat i de les santes Justa [sic.] i Semproniana, segurament les santes Juliana i Semproniana patrones de Mataró, lligades a la vida llegendària de sant Cugat. Sant Neopolità màrtir és un sant totalment desconegut, mentre que altres relíquies, com les del sepulcre i el pessebre del Senyor, les dels sants apòstols Simó i Judes i la

suposada sang de sant Joan Baptista, podien haver estat portades de Jerusalem per algun pelegrí del monestir o vinculat a ell. Les relíquies de les santes Masses o de la suposada legió de màrtirs saragossans són molt corrents al país”.

El Museu Episcopal de Vic preserva, entre la seva important col·lecció d'art romànic, dues marededeus de les quals es pot detectar un reconditori: la Mare de Déu de Lluçà (MEV 1958) i la Mare de Déu de Llaés (MEV 4914).

De la primera i imatge, del segle XII, Josep Bracons esmenta el que seria el receptacle per a relíquies. “A la part del darrere, que ha estat tapada amb unes petites posts, hi és visible el que devia ésser un reconditori per contenir relíquies (a l'altura de l'esquena) i el perfil del setial damunt el qual reposa la Mare de Déu”.(8) Aquesta descripció no s'ajusta exactament a la impressió que se'n pot tenir avui dia i, aleshores, la imatge encara no s'associava amb el monestir de Santa Maria de Lluçà (Lluçanès). Actualment és ben visible l'obertura en forma de mig cercle i amb un encaix al voltant per adaptar-hi, exactament, la tapa que no es conserva. La segona imatge és una marededeu provinent de Sant Bartomeu de Llaés (Ripollès). Montserrat Gustà, en descriure-la, i assignar-la al segle XII, indica: “Al dors, la talla ha estat rebaixada per tal de poder-hi guardar les relíquies”; i afegeix: “Sembla que l'origen d'imatges amb reconditori a la part posterior per a fer de reliquiari data de l'època

Vista exterior i altar del monestir de Santa Maria de Lluçà

Cara posterior de la marededéu de Llaés © Museu Episcopal de Vic

romànica, moment en el qual aquesta tradició es devia perpetuar a Alvèrnia".(9)

Diverses marededeus de les quals es té notícia o encara es poden veure, malgrat algunes mutilacions i desperfectes provocats per l'antiguitat, presenten un ús com a reliquiari.

La Mare de Déu de la Devesa (Garrotxa), desapareguda per la Guerra Civil, segons Jordi Camps presentava un reconditori a l'esquena on s'hi haurien ubicat relíquies.(10) Al Conflent, a la Catalunya Nord, es conserven dues marededeus de la tipologia estudiada en aquest reportatge. La Mare de Déu d'Espirà. L'historiador Joan Badia la considera una imatge-reliquiari: "A la cara posterior hi han estat practicades dues grans cavitats de forma trapezial que ocupen una part àmpliament majoritària de la superfície i li donen un aspecte d'armari. Una cavitat és situada a la part superior del cos, i l'altra, a la part inferior. Aquesta darrera,

més gran, resta dividida per una post, a manera de prestatge. Cal suposar que aquests grans reconditoris, originàriament, eren tapats per peces de fusta que hi encaixaven, o bé per una porteta formant batent". I afirma: "Evidentment, aquests reconditoris eren destinats a contenir relíquies de mida molt considerable".(11) L'altra exemple és la Mare de Déu de Cornellà que, segons Pere Ponsich, té un reconditori: "La part posterior de la Mare de Déu té una cavitat circular, probablement el lloc per a contenir relíquies".(12) La parròquia andorrana de Sant Julià de Lòria mostra devoció per la Mare de Déu del Remei. La seva imatge presenta el format d'una marededeu reliquiari. Pilar Burgués remarca aquest aspecte: "És important destacar el fet que es tracta d'una imatge reliquiari amb dos reconditoris: l'un a la part alta del respall i l'altre a la part baixa del tron, molt més gran que l'anterior, i encara sense obrir [...] En la restauració, després de les anàlisis radiogràfiques, hom observà que a la cavitat superior hi havia restes òssies. En obrir el receptacle, hom trobà diversos ossos humans (vèrtebres), d'altres animals i restes de l'envoltori que les contenia".(13)

La gran majoria de la producció de marededeu reliquiari que es conserven s'atribueix al segle XII

La gran majoria de la producció de marededeu reliquiari que es conserven s'atribueix al segle XII però l'historiador Joan Badia afirma que n'hi ha de posteriors: "[...] l'existència de contenidors de relíquies no és, forçosament, un signe d'antiguitat de les imatges". I n'esmenta alguns exemples: "la Mare de Déu dels Dragons (o dels Rèptils) de la parroquial de Vinçà té una grossa cavitat al darrere i a la part baixa del tron, tancada amb una porteta. Aquesta imatge ja és gòtica i pot datar dels segles XIV o XV. De la mateixa època i estil (gòtiques o protogòtiques) són les marededeus de Formiguera, al Capcir, que té una tanca al dors, i d'Ur, a la Cerdanya, que té, també al dors, una petita cavitat quadrada".(14)

LES MAREDEDEUS RELIQUIARI

Notes:

1 Camós, Narcís. *Jardín de María: plantado en el Principado de Cataluña*. Barcelona: Jayme Plantada, 1657

https://books.google.es/books?id=iv0WyxDSUIUC&printsec=frontcover&hl=es&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

2 Noguera, Antoni. *Les marededéus romàniques de les terres gironines*. Barcelona: Artestudi, p. 75-76

3 Noguera, Antoni. *Les marededéus romàniques...* [op. cit.], p. 98

4 Sureda, Marc. "Les lieux de la Vierge. Notes de topoliturgie mariale en Catalogne (XIe-XVe siècles)" dins *Vierges à l'Enfant médiévales de Catalogne*. Mises en perspectives. Perpinyà, 2013, p. 39-70.

5 Sureda, Marc. "La imagen en el altar. Reflexiones sobre localización, propiedades y utilidades de la imagen esculpida a partir de ejemplos catalanes del medioevo", *Codex Aquilarensis* 28/2012, p. 82-83

5 Claverol, Anna "Verge de Sant Cugat" dins *Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya. Memòria d'activitats del Centre de Conservació i Restauració de Béns Culturals Mobles de la Generalitat de Catalunya: 1982-*

1988. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1988, p. 114

6 Pladevall, Antoni. "Sant Cugat del Vallès" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991, v. 18, p. 185-186

7 Bracons, Josep. "Marededéu1" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986, v. 22, p. 91

8 Gustà, Montserrat. "Sant Bartomeu de Llaés" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1987, v. 10, p. 350

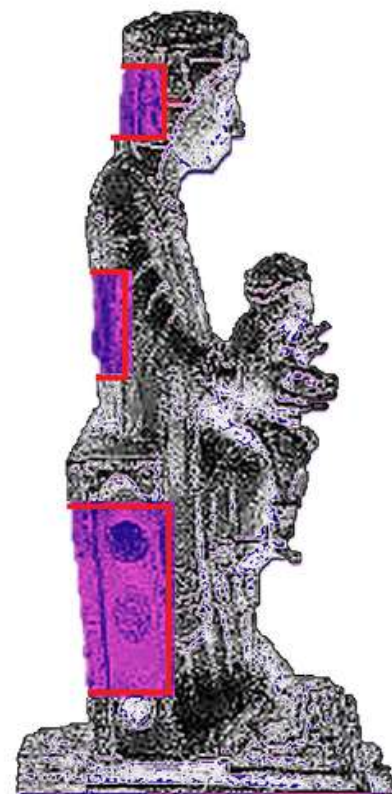
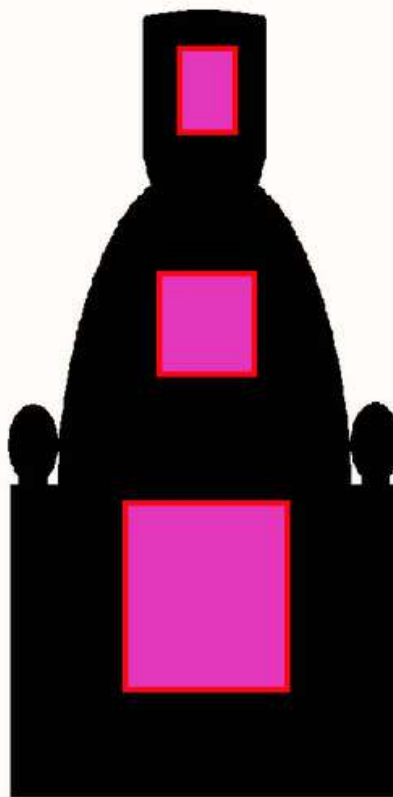
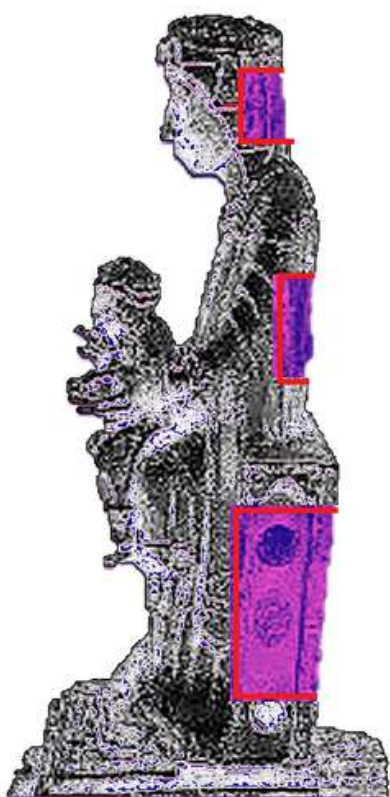
9 Camps, Jordi. "Mare de Déu de la Devesa", dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1990, v. 4, p. 269

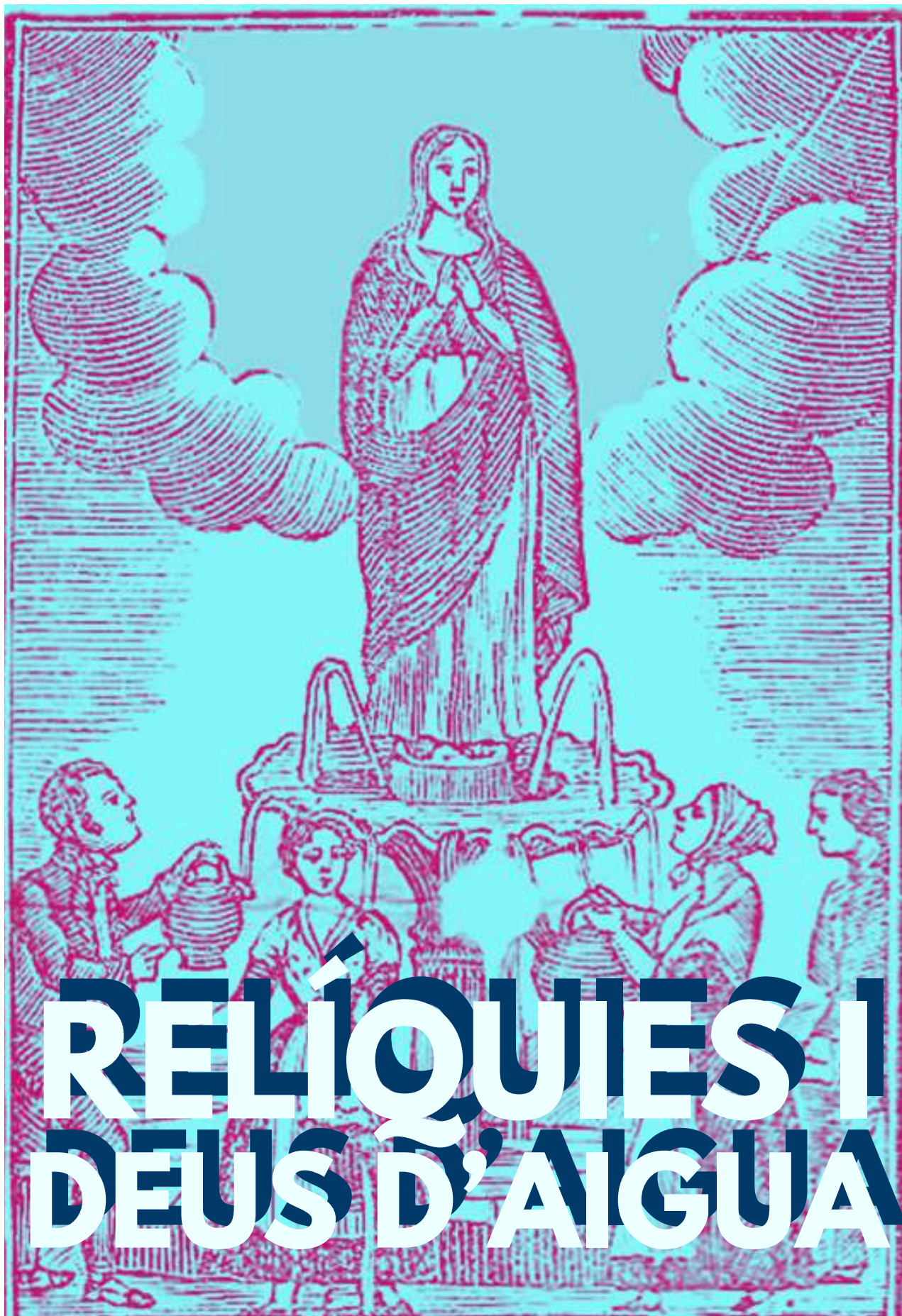
10 Badia, Joan. "Santa Maria d'Espirà de Conflent" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995, v. 7, p. 419

11 Ponsich, Pere. "Santa Maria de Cornellà de Conflent" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995, v. 7, p. 411

12 Burgués, Pilar. "Sant Julià de Lòria" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1992, v. 6, p. 509

13 Badia, Joan. "Santa Maria d'Espirà de Conflent" dins *Catalunya romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995, v. 7, p. 419

RELÍQUIES I DEUS D'AIGUA

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

RELÍQUIES I DEUS D'AIGUA

Redacció.- Algunes narracions que es refereixen a la presència de relíquies als territoris de parla catalana les associen amb deus d'aigua. La tradició relata una estreta relació de les restes sàcres en l'origen, la raó de l'existència de brolladors naturals d'aigua o de la seva recuperació després d'una greu sequera. Aquests fets, considerats prodigiosos, han esdevingut llegendes que ja formen part de l'imaginari popular.

Per una banda, l'aparició d'aigua en determinats punts geogràfics, directament sorgida de les profunditats de la terra, presenta una connexió entre el benefici natural del líquid per al desenvolupament humà i el benefici celestial que l'ha permès eixir. Per altra banda, és una forma de cercar la protecció de les deus dedicades a figures religioses, amb especial devoció, i amb el desig de permanència, bona qualitat i sovint amb capacitat guaridora. Així, un bon nombre de fonts, fins i tot aquelles que originalment estaven en paratges naturals i que actualment es troben en espais urbanitzats, solen estar dedicades a la mare de Déu, un sant o una santa. Una font, un deu d'aigua o un pou intensifiquen el vincle amb els sants quan formen part de la tradició que té les seves relíquies com a protagonistes.

La necessitat humana de tenir a prop el líquid natural, per desenvolupar-se i evolucionar, fa palesa una dependència que no

FONTS IS. EUDALD FONT S. PATLLARI POU S. PRIM I FELICIA

es pot ignorar. Aquesta submissió s'ha traduït en relats imaginaris que evidencien la connexió simbòlica entre sants (i les seves relíquies) i la fantasia produïda per la mentalitat devota.

L'any 978, segons la tradició, les relíquies de sant Eudald van ser conduïdes per uns monjos des de la població d'Ac's fins a Ripoll. El recorregut atribueix la revinguda de fonts coincidint amb el pas de les restes sàcres. Ramon Bonet va recollir els fets extraordinaris

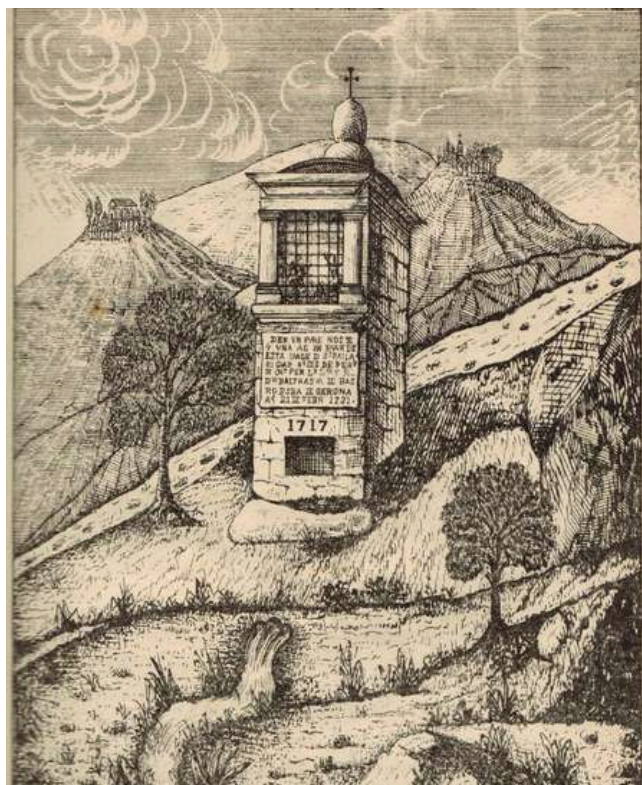

Reliquiari de Sant Eudald, venerat a Ripoll

RELÍQUIES I DEUS D'AIGUA

Font de Sant Patllari. Litografia E. Cullell a l'obra de Francesc Tresserra

ocorreguts en el seu camí de Toses cap al monestir d'origen: "Es conta que ens trobar-se els monjos a una part que hi ha més enllà de Montgrony, la font que feia molt temps era eixuta, revingué tot seguit, sense que mai més no hagi cessat de rajar". Quan arribaven a Ripoll, els esperaven altres monjos del monestir en una altra font que, també, feia temps

que no rajava: "En el moment d'arribar les relíquies en aquell lloc, es posà a rajar sense que s'hagi estrocat mai més".(1)

La llegenda(2) que explica l'arribada de les relíquies de sant Patllari a terres de Camprodon s'associa amb el naixement d'una font. A principis del segle XI, un monjo havia obtingut les restes sàcres a Ambrun, municipi occità de l'actual departament dels Alps i es dirigia al monestir de la Portella; les duia dins una bota carregada sobre una mula. Quan ja havien travessat els Pirineus i es trobaven prop de Camprodon, van resseguir un camí amb el propòsit d'evitar l'entrada a la vila. Després d'un parell de dies, el monjo es va adonar que, acompanyat de l'animal, caminava en cercle i sempre tornava al mateix lloc. Aleshores, la mula va picar a terra amb una peül·la i, de sobte, va començar a brollar una gran quantitat d'aigua des de tres punts. A mitjan segle XIX, Francesc Trasserra donava testimoni de l'estat en què es trobava la font a la seva època: "En memòria d'aquest prodigi es va erigir un monument al lloc on van brotar les tres Fonts. semidestruït per l'acció del temps i la incúria dels Homes, fou restaurat encara l'any 1717. En una làpida exterior de marbre es llegeixen les indulgències que va concedir un bisbe als fidels que resava, un Pare nostre, i en una altra interior es va esculpir una sublim narració del miraculós succés". (3)

Arca i bust que contenen les relíquies de sant Patllari, venerat a Camprodon

RELÍQUIES I DEUS D'AIGUA

Goigs a lloança
Màrtirs Sants
que es veneren a la
parròquia de
del bisbat

dels gloriosos
Prim i Felicità
pròpia capella del terme i
Maià de Montcal
de Girona

La festa se celebra el 9 de juny

Duix que els voltants de Maià
distingiu amb tanis favors
*siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
Trepitjant l'humà respecte
i Dacià us presenteu,
seguint sempre el camí recte
de Jesucrist amb la creu;
si amb promeses ni amb dolors
vostres passes desvià.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
De a adorar us presenten
ídols, enginy de l'infern;
pero en lur temple sois senten
vostres cors l'amor etern.
Torxes d'impus resplendors
més encén el vent pagà.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
De Caparasi, mestre i guia
en vostra excelsa virtut
i de fe en la companyia
de Jesucrist amb l'escaç
vencut del tint els furors
i ell degollar-vos manà.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*

Triomfadors en la Glòria
i els tirass avergonyits,
honra el món vostra memòria
seni deis fideis benets.
Implora vostre socors
amb fe el poble català.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
El poble, que es Déu espera,
vostres d'espalles a'ndau;
al monestir de Sant Pere
del comtat de Besalú;
comença vostres favors
arribades a Maià.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
Eis que amb fe les condueixen
ací reposen sedents;
eis vostres cors agratixen
i vostres devots lervents;
senyal de vostres amors,
a sos peus l'aigua brollà.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
De la font miraculosa
es torna a trobar la deu.

quan la capella, riuosa,
rejoventida es veu;
que ao estroaquen els favors
la font ess ve a recordar.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
Vostre protecció sagrada
torna als malats la salut;
la temible pedregada
s'allanye en vostra virtut;
porteu nivols befactors
que el cel en plus destà.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
Eita formosa capella
quan obatus ens trobem
rom a guaiadora estrella
confiats ens mirarem
vostre celestial estorç
pels covards espill serà.
*Siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*
La font del vostre socors
mal so s'estronqui a Maià;
*siau nostres protectors
sants Prim i Felicità.*

V. Sancti et iusti, in Dómino gaudéte. R. Vos elégit Deus in hereditatem sibi.

OREMUS
Fac nos, quæsumus, Dómine, sanctorum Mátyrum tuórum Primi et Felicitáni semper festa sectári; quo-
rum suffrágiis protecciónis tuæ doxo sentimur. Per Christum Dóminum nostrum.
R. Amen.

BARCELONA, MAIÀ. — GIRONA. Dipòsit legal GE-220-1903

A la Garrotxa, fruit de la translació de les restes de sant Prim i de sant Felicità, estretament venerades al monestir benedictí de Sant Pere de la vila comtal, es va establir que persistia la connexió amb la capella garrotxina de Maià de Montcal. En aquest lloc, els pelegrins que conduïen les restes sàcres cap al centre del comtat català, hi van fer una aturada per descansar. Aleshores, en aquest punt i segons el llegendari, va brollar l'aigua que havia de proporcionar l'energia necessària per seguir el camí vers el seu destí. Així ho va explicar el dominic Antoni Vicent Domènec a principis del segle XVII: "Tienese por tradicion en la villa de Besalu, que quando trayan los cuerpos destes martyres a dicha villa, llegaron a la parrochia de Moya, lugar cerca della, y teniendo los que les trayan mucha sed, se adurmieron con ella, y despues despertando se hallaron milagrosamente a su lado una fuente, y desde entonces le llama la Fuente de San Primo. Despues en memoria deste milagro fe ha edificado una Yglesia encima de dicha fuente a invocacion

Goigs on s'esmenta el prodigi de la creació del pou i vista exterior de l'ermita de Maià de Montcal. Foto Joan Balateu

Interior de l'ermita on s'observa, al mig de la nau, el pou envoltat d'una barana metàl·lica. Foto Joan Balateu

RELÍQUIES I DEUS D'AIGUA

de San Primo y Feliciano: donde acostumbran acudir cada año la tercera fiesta de Pascua muchas procesiones llevando los cuerpos de dichos Santos".(4) La situació del pou que recorda la deu d'aigua esmentada per la llegenda és força singular. Està situat al bell mig de la nau i envoltat per una barana metàl·lica.

Notes:

1 Bonet, Ramon. *Vida i culte de sant Eudald. Ripoll*. Impremta Bonet, 1984, p. 59-61

2 Tresserra, Francesc. *Historia, vida y milagros del glorioso San Paladio, patrón de Camprodon y su montaña*. Girona: Impremta de Lach, [1875], p. 17

3 Tresserra, Francesc. *Historia, vida y...* [op. cit.], p.19-20

4 Domènec, Antoni V. *Historia general de los santos y varones ilustres de santidad del principado de Cataluña*. Girona: Gaspar Garrich, 1630, p. 188

Interior de l'ermita on s'observa, al mig de la nau, el pou envoltat d'una barana metàl·lica i les parets d'aquest pou. Fotos Joan Balateu

La Font i la Relíquia de santa Margalida a Felanitx (Mallorca)

LA FONT I LA RELÍQUIA DE SANTA MARGALIDA

Aquest cop la revista ens proposa el tema de les relíquies relacionades amb naixements naturals d'aigua. En aquest sentit els mallorquins també comptem amb un lloc singular on adreçar-nos-hi i tractar tal filiació. Parlem de la Font de Santa Margalida, a Felanitx. Aquesta vila, per la situació geogràfica en el Migjorn illenc, sempre ha patit greus sequeres que han motivat els habitants a adreçar-se a Déu per suplicar-li la gràcia de la pluja. Recordem el que fa uns mesos ja escriguérem en aquest sentit referent a santa Escolàstica, venerada al municipi veí de Santanyí.(1) La Font de Santa Margalida és un broll que neix ben al davant de l'església parroquial

Església parroquial de Sant Miquel de Felanitx des de la font. Foto de Tià Guingaia

de Sant Miquel de Felanitx, enmig de la gran plaça que porta el mateix nom. Entorn seu s'hi construí un monumental conjunt arquitectònic amb una fornícula que encobeeix la imatge de la santa màrtir que esdevingué patrona de la població. Els seus orígens històrics es remunten al temps dels romans (2) i això queda verificat per la troballa de ceràmica d'aquesta època en una excavació duta a terme l'any 1975.(3) Les primeres notícies

d'arxiu que es coneixen fan referència a la primera canalització de les seves aigües l'any 1307, durant el regnat de Jaume II de Mallorca i ben poc després de la fundació de la vila.(4)

La llegenda àuria no és aliena a aquest punt i, tramesa de generació en generació, intenta explicar el seu començament. El viatger Jeroni de Berard, visitant Felanitx, la recull, tot manifestant la intercessió poderosa de santa Margalida: *"Tiene dos o tres plazas, la Mayor, la del Arreval y la de la Igesia, que es mas capaz y en*

LA FONT I LA RELÍQUIA DE SANTA MARGALIDA

donde se halló una copiosa fuente que da mucho alivio a esta villa, pues antes carecía totalmente de manantiales, con tal extremo que hallándose sumamente afligidos recurrieron a la divina providencia con públicas rogativas por los años de 1600, conforme tradición autorizada, con la continuación de una fiesta votiva a la gloriosa Santa Margarita, en cuyo día se hacían las rogativas, y que eligieron después por patrona en memoria del prodigio que sucedió, que uno de los concurrentes había atado su brioso caballo en un árbol de esta plaza y advirtiendo que en la tierra que el bruto impaciente había excavado, brotaba conocida humedad, que por los deseos de hallar agua les obligó a cavar; y no fue en vano pues que a poca diligencia hallaron tan copioso manantial que, a más de proveer toda la villa, corre la que sobra por debajo la tierra y la conducen a los lavaderos y abrevaderos que se hallan al camino de Palma, y después la emplean en el riego de muchas Huertas que abastecen la villa de verduras y hortalizas”.(5)

No manquen a Felanitx els goigs que lloen aquesta història. Foren escrits per Joan Maimó i musicats per mossèn Bernat Julià. Al mes de juliol de 1987 la col·lecció La Sibilla que dirigia Francesc Salleras, les inclou en el seu elenc amb el n. 77. D'aquí anirem copiant algunes cobles:

*Sou la Màrtir escollida
que venera Felanitx.
Verge i Santa Margalida,
Font de l'aigua i Font de Vida
Verge i Santa Margalida
curullau nostre desig.*

*Des del temps de l'antigor
sou del poble la Patrona,
perquè sempre, amb abundor,
vostre amor destil·la i dóna
l'aigua fresca, que el trepig
d'un cavall féu la sorgida.
Sou la Màrtir escollida...*

Tal com explica l'historiador local mossèn Pere Xamena, més enllà d'aquesta llegenda, sabem d'un esdeveniment històric que transporta l'origen de la font en una data més antiga que la que aporta Berard, relaciona aquesta font amb la festa de la santa i reafirma el seu patronatge a Felanitx. El 1490 fou un any molt sec, “la font rajava cada dia més prim; per això els jurats i el consell decidiren enfondir-la. Organitzaren unes pregàries solemnes presidides pel dominic felanitxer fra Guillem Casellas, després picaren a la font i a una fondària d'uns devuit pams, dia 20 de juliol, l'aigua brollà amb abundor. Fou en aquesta ocasió que el consell prometé fer la festa de Santa Margalida. La solemnitat que anà cobrant aquesta commemoració motivà que, amb el temps, Santa Margalida fos considerada la patrona de la vila”.(6)

*A les messes de l'estiu,
quan caldeja el sol la terra,
amorosa ens oferiu*

Vista de l'interior de la font. Foto de Tia Guingaia

LA FONT I LA RELÍQUIA DE SANTA MARGALIDA

*la vostra aigua dins la gerra
i malgrat del sol que frig
té frescor engelabrida.
Sou la Màrtir escollida...*

Segons manament dels jurats de la vila de Felanitx la festa en honor de santa Margalida havia de ser tan solemne com fos possible. Dia 8 de juliol de 1691 determinen que no hi faltin "carreres, ballades, focs, música et alias, i per per dit efecte gastin tot el que els sembli".(7) Durant tot el segle XVIII les despeses eren prou elevades i al mateix ritme anaven el actes religiosos que s'organitzaven des de la parròquia local. De la consuetud de sagristia que redactà mossèn Esteve Bordoy, entre 1760 i 1770, transcrivim que havien de celebrar-se "*Primeres vespres i matines [la nit anterior], tot solemne [i fundat] per Margalida Puig, viuda. Es comencen a dir en 1700. Acompanya la Santa la comunitat [de preveres] en processó Jesu corona virginum amb ciris de la vila. La porten quatre eclesiàstics més joves. Completes amb música a la capella de Santa Margarida on assisteix el Magistral i alguns pares [del convent] de Sant Agustí. Se reparteixen candeles, després de completes processó pel carrer Major, per davant casa del Rd. Capellà Cosme; se diu l'himne 'Jesu*

La font des del capdamunt de les escales. Foto de Tià Guingaia

corona virginum', entrant a l'església se entona Te Deum . Llantoner encès i llums a les capelles. Se conclueix a l'altar major. Després es disparen los focs. Ofici solemne i sermó en el qual se acostuma parlar de la Font i treure los homes insignes. Llantoner i llums a les capelles. Paga dita festivitat la vila".(8) Llavors encara s'incideix en el fet que santa Margalida és patrona de la vila i per aquest motiu tots els cultes han de ser de primera classe i amb octavari.

L'espai de la font fou dignificat, com requerien les circumstàncies

L'espai de la font fou dignificat, com requerien les circumstàncies. La necessitat d'aprofundir dins la terra feu que es convertís en un espai baix. Per accedir-hi, s'hi construïren unes escales i fou cobert amb una volta. El Dr. Esteve Bordoy escriu que "*en lo any 1571 devota persona, amb llecència de los Jurats, cobrí la font".(9) També s'hi feu una capelleta per col·locar-hi una imatge de santa Margalida que presidís tot el conjunt. Mossèn Pere Xamena afegeix, "fouc proposat per lo honor Antoni Vilar altre dels jurats... per fer un millorament a la font, ço és cobrir-la i fer una figura de Santa Margalida i açò fer certa persona de diners propis o de promences i així fouc determinat per lo dit consell que dita persona faça dita obra".(10) Berard, que com hem vist visità la font cap a finals del segle XVIII, la descriu així: "Hállase esta fuente tan curiosamente condicionada que, con dos regias escaleres de hermosa piedra, una frente a la otra, se baja en ella con pocas gradas y al lado de ellas perpendicularmente a la fuente hay una pequeña capilla con la imagen de la santa y una cruz delante como las regulares que ponen en las villas, de piedra labrada a modo de reliquiario y con relieves de la misma piedra, todo curiosamente trabajado".(11)*

L'any 1829 hi hagué una altra gran sequera i l'Ajuntament de Felanitx decidí aprofundir encara més la font. Llavors, va encarregar al mestre d'obres Llorenç Rovira la reforma del conjunt. Les obres

LA FONT I LA RELÍQUIA DE SANTA MARGALIDA

La font amb la fornícula que acull la imatge de santa Margalida.
Foto de Tia Güingala

començaren a primera hora del 31 de juliol de 1829, en presència de les autoritats de la vila. Segons les indicacions de mestre Rovira, l'antiga estructura va desaparèixer i quedà amb l'aspecte que ofereix actualment. Les obres duraren quasi dos anys.(12) Ara s'hi accedeix per una sola escala central de 32 graons en sentit descendent. A baix, hi trobem un espai on pren relleu, a la part frontal, el broll d'aigua que surt d'una pica en forma de copinya i es diposita dins una de més gran de pedra. Al damunt d'aquest conjunt hi apareix la fornícula amb la imatge de santa Margalida, envoltada de motius arquitectònics que formen la figura d'un retaullet llavorat a la mateixa paret (basament, predella, quatre columnes d'ordre jònic aparellades i àtic, enmig de dues hídries). A cada banda, trobem dos relleus que representen sant Miquel, arcàngel, i santa Bàrbara, màrtir. Tot el conjunt arquitectònic, vist de dalt, te forma de ferradura de cavall. Segurament per honorar la memòria d'aquells majors que explicaven com l'aigua fou trobada gràcies a la intervenció d'un equí que fregava el trespol amb la seva pota.

Ja hem vist que la primitiva figura de la patrona de Felanitx havia estat col·locada l'any 1571. L'any 1666 hagué de ser refeta per l'escultor Gabriel Oliver, invertint en la seva tasca 12 lliures i 10 sous. L'any 1956, l'Ajuntament n'encarregà una de nova a Josep Bover, la qual restà en aquest lloc dotze anys. Fou retirada per restituir-hi l'original un cop restaurada per Cristòfol Bennassar.(13)

Felanitx ha servat i encara serve amb tots els honors i detalls la festa de la seva patrona.

*Les campanes prenen vol
repicant per vostre festa;
és el vint de juliol
i acudim cara xalesta
quan el cor de Felanitx
vessa amor a fora mida.
Sou la Màrtir escollida...*

Antoni Furió inclou la festa patronal de Felanitx dins el seu Martirologi amb aquests mots: "Dia 20 [de julio]. En Antioquía, santa Margarita virgen y màrtir, que después de haver padecido azotes, garfios y pasado por los tormentos del fuego y del agua, fué degollada en el imperio de Dioclesiano por la fe de Cristo, a cuya memoria erigieron los magnates que conquistaron Mallorca, el primer monasterio de religiosas que ha tenido la isla... en Felanitx se la solemniza como á patrona, por haberse encontrado maravillosamente en el dia de su fiesta una fuente manantial dentro la población, de la que se abastece la mayor parte de aquel vecindario".(14) Quan s'acosta la diada, el veïnat s'afanya en la neteja i ornamentació de la font deixant tot el seu espai guarnit de trunyelles de murtra fresca, palmes, fulles de pàmpols i els raïms més ufanosos que ja s'hagin pogut collir a les vinyes de la contrada.

*Bells raïms pel vostre jorn
ha fruitat la nostra vinya,
i entre pàmpols a l'entorn
engalanen la copinya,
quan alegre Felanitx
us galeja amorosida.
Sou la Màrtir escollida...*

LA FONT I LA RELÍQUIA DE SANTA MARGALIDA

A la parròquia de Sant Miquel també s'afanyen en els preparatius. L'amic i investigador Tià Guingaia em feu avinent la transcripció d'una consuetud que especifica amb detall el desenvolupament del culte celebrat a Felanitx durant el prolífic rectorat de mossèn Sebastià Planas Bordoy (1864-1917). I, per les fotografies de la festa actual que ens ha fet arribar l'actual rector, podem comprovar que, tot i la reforma litúrgica de 1969, la festa no ha perdut gens de solemnitat. Vuit dies abans és col·locada una bandera a la cúspide del campanar i es repiquen les campanes per anunciar la festa a tothom. Les indicacions preconiliars de sagristia apuntaven llavors que s'havia de disposar dels millors paraments de l'aixovar: *"la catifa bona, el frontal vermell bo, els canelobres de metall grossos, el Cristo gros i la tendeta per la relíquia amb dos ciris; hi ha candeleros i tots els salomons i tota*

l'endomassada. Es posen ciris a Santa Margalida i totes les bugies que caben devora ella... se du la capa de tissú i les de domàs per als primatxers. Aparellaràs les dalmàtiques, mandil i banderetes... Per les misses les casulles vermelles bones, el tern nou de tissú i les capes bones."(15)

En el mateix document, s'hi observa que hi haurà la *"processó que se fa després de Completes i va per la plaça i revolta Sa Font i s'atura davant Santa Margalida, i li hauràs posat quatre ciris de la vila amb quatre canelobres de llautó de l'església. Quan se canta la Salve de Completes faràs senyal al campaner i se tocarà l'Ave Maria i repicarà a trets tot el temps de la processó"*. Les completes i la processó segueixen mantenint-se inalterables dins el programa de la celebració patronal i esdevenen un dels actes més celebrats i concorreguts de la vigília. És aquí on pren un especial relleu la presència de la relíquia de santa Margalida. Aquesta és estotjada dins un reliquiari barrocs, amb forma de florera, tallat amb fusta policromada d'or i profusament guarnit amb aplicacions d'argent repujat. En el receptacle central hi ha espai per tres teques. La inferior és la de santa Margalida verge i màrtir, les dues d'alt sembla que puguin ser de sant Joaquim i de Santa Anna, pares de la Mare de Déu.

Altra volta l'amic Tià ens ha procurat la documentació referent a aquesta relíquia. En el document d'autèntica, hi llegim que a Roma, dia 23 de juliol de 1788, el bisbe Fra Xavier Cristiani, de l'Orde de Sant Agustí, prelat domèstic del Papa i assistent del Soli Pontifici, autoritzava la veneració pública d'una partícula d'os de santa Margalida. Dos anys després, concretament el dia 22 de desembre de 1790, l'il·lustre rector de Felanitx, mossèn Antoni Roig, obtenia del Pro. Vicari General de Mallorca, Manuel Cayetano Muñoz, les degudes llicències per poder exposar a la pública veneració, aquell fragment del cos sant de la patrona.

De llavors ençà, cada any, aquesta relíquia és portada amb solemne processó fins a la font. No hi manca l'acompanyament de les ancestrals danses dels cavallets (16) i la música de les xeremies, de la clerecia, autoritats i el poble fidel. En aquest lloc, sempre s'hi manifesta la confiança del poble de

Reliquiari de Santa Margalida, a la parròquia de Sant Miquel de Felanitx

LA FONT I LA RELÍQUIA DE SANTA MARGALIDA

Felanitx envers la seva patrona; se li encomana que mai deixi de rajar la font ni als camps els manqui l'aigua necessària. En definitiva, el poble de Felanitx segueix acudint a santa Margalida i a la seva font per renovar el vot de poble que van fer els seus avantpassats.

*Des de dins el bell cocó
protegiu nostra contrada,
abocau vostre favor,
dau-nos pluja i bona anyada,
i si mai el mal aflag
dau-nos bàlsam i acollida.
Sou la Màrtir escollida...*

Jordi Llabrés i Sans

Notes:

1 Llabrés, Jordi, "L'aigua cau del cel. Àgueda i escolàstica, santes venerades a Mallorca com a procuradores de la pluja...", a *Reliquiae Sanctorum in Catalonia*. N. 21, març de 2024, p. 30-37.

2 Pino, Maria del Carme, "Notes històriques sobre la festa i la Font de Santa Margalida, patrona de Felanitx", a *V Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*. Felanitx, 2020. P. 28.

3 Pino, Maria del Carme, "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p. 31.

4 Pino, Maria del Carme, "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p. 28.

5 Berard, Jeroni de. *Viaje a las Villas de Mallorca*, 1789. Edic. Ajuntament de Palma, 1983. P. 148-149.

6 Citat per: Pino, Maria del Carme, "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p.24.

7 Pino, Maria del Carme. "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p. 25.

8 Bordoy, Esteve. *Consueta Parroquial Felanitx*. Felanitx, ed. 2002.

9 Citat per: Pino, Maria del Carme. "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p. 31

10 Citat per Pino, Maria del Carme. "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p. 31.

11 Berard, Jeroni de, *Viaje a las Villas...* [op.cit.], p. 149.

12 Pino, Maria del Carme. "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p. 29.

13 Pino, Maria del Carme. "Notes històriques sobre..." [op.cit.], p. 31-32.

14 Furió Antonio, *Martirologio para las Islas Baleares y Pitiusas*. Palma, 1850, p. 178-179.

15 Planas, Sebastià. *Consueta per a orientació de l'escolà*. Arxiu Parroquial de Felanitx, ref. U-1. Transcripció de Tià Guingaia.

16 Fa uns anys ens cridà l'atenció un titular que llegirem a la premsa (*Diari de Balears*, 15-07-2016): "Els Cavallets, la tradició més sentida pels felanitxers". Aquestes figures festives i de ball ritual foren introduïdes pels frares de Sant Agustí, just en el moment de la fundació del seu convent de Felanitx, l'any 1606. El mateix orde els va mantenir fins a l'època de les desamortitzacions. D'ençà de 1881, l'Ajuntament se n'ha fet càrrec. Els cavallets són representats per sis infants i una dama i els acompanyen la xeremia, el flabiol i el tamborí. Tan sols actuen per les festes dels patrons, sant Agustí i santa Margalida. Estan declarats Bé d'Interès Cultural i compten amb l'admiració de la gent de Felanitx i de fora poble.

Autèntica de la reliquia de Santa Margalida, venerada a Felanitx

Les relíquies de l'església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

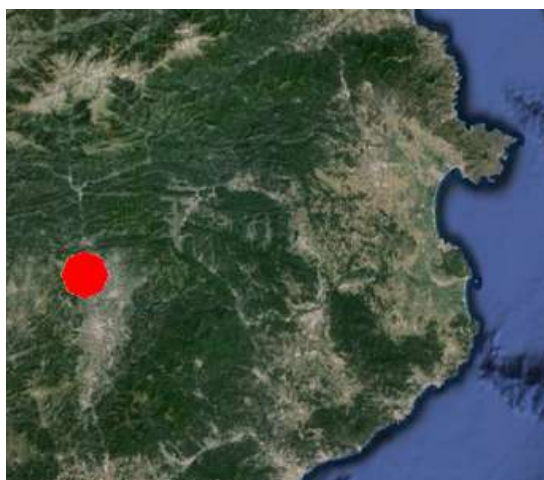
RELÍQUIES DE SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ

Redacció.- La majoria de parròquies de territoris de parla catalana, en els segles XVII i XVIII, procuraven posseir relíquies. En molts casos, aquestes restes sorgien dels cementiris paleocristians redescoberts a les principals ciutats de l'antic Imperi romà i formaven part de suposats màrtirs dels quals, fins i tot, s'ignorava els noms. Els temples més afortunats passaven a gaudir del testimoni dels sants titulars als quals estaven dedicats. Malgrat que la connexió nominal i protectora fos establerta en la primera fundació de l'alta edat mitjana, no es menyspreava cap increment d'aquesta valuosa relació.

L'església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà, de la qual es tenen notícies des de l'any 965, estava situada a la demarcació del castell de Voltregà, a la sagrera que es va formar al seu voltant. A l'època preindustrial, el gremi de paraires hi va adquirir un gran protagonisme. L'empenta d'aquest col·lectiu, durant els segles XVI i XVII, va suposar una gran vitalitat econòmica i demogràfica del nucli que es va traslladar en la reforma del temple parroquial i el va dotar de grans dimensions.

Runes del castell de Voltregà

Façana de l'església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà

RELÍQUIES DE SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ

Reliquiari amb relíquies de sant Hipòlit. Segona meitat del segle XVII

L'arribada de les relíquies

El canonge Francesc Poquí(1), a finals del segle XVII, va descriure amb detall la gran rebuda de les relíquies que ell mateix va viure pocs anys abans. Segons el prevere, es tractava d'una canyella de la cama i una porció del crani del sant.

L'interès per la possessió de restes sacres aconsellava fer ús de tota influència i coneixença amb religiosos d'alta

d'alta jerarquia. En aquest cas, el tresorer de la catedral de Barcelona i fill de Sant Hipòlit de Voltregà, Benet Torras, va enviar-les al seu germà i sacerdot Joan Torras, que exercia de rector a la parròquia de Sant Pere de Roda de Ter. La proximitat territorial entre les dues parròquies osonenques va facilitar-ne la cessió. La celebrada acollida va omplir diversos dies de la segona setmana de setembre de 1685.

El santuari de la Mare de Déu de la Gleva, situat a quilòmetre i mig del temple parroquial de Sant Hipòlit, va protagonitzar la primera etapa. Divendres 7 de setembre, l'edifici marià estava ben engalanat i s'hi van aplegar devots de les terres del bisbat de Vic, Girona i Barcelona.

L'endemà, dissabte 8 de setembre, diada que coincidia amb les festa de la Nativitat de la Mare de Déu, els habituals oficis religiosos matinals, dedicats a Maria, van comptar amb una major lluentor. Cap al tard, al capvespre, un imponent castell de focs va dotar la celebració d'especial atractiu per als assistents que s'havien desplaçat cap al santuari.

La data central de la dilatada recepció es va produir el diumenge 9 de setembre. El rector de Sant Hipòlit de Voltregà va rebre la relíquia després d'una gran processó que es va iniciar a l'església parroquial i s'havia dirigit al santuari. El lliurament es va fer després d'un ofici solemne celebrat pel mossèn Joan Torras, sacerdot de Roda de Ter, i les paraules elogioses del prevere Francesc Poquí, autor de la notícia recollida en el seu llibre. Posteriorment, un multitudinari seguici va conduir les restes fins al temple de la parròquia que l'havia de venerar. La festa va continuar tot el dia i fins a l'entrada de fosc, quan es van llençar lluminàries que van emocionar els presents.

Els festejos van continuar el dilluns 10 de setembre amb una missa cantada per tres cors amb cerimonials que van durar tot el dia. I els fidels de Barcelona van continuar el pietós el dimarts dia 11 amb un record als difunts de la

RELÍQUIES DE SANT HIPÒLIT DE VOLTREGÀ

Santuari de la Mare de Déu de la Gleba, primera parada de la relíquia de sant Hipòlit

Reliquiaris de l'església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà

Les relíquies de sants dipositades a l'interior de les ares d'altar des d'alta edat mitjana era un fet indispensable per dir la missa. Sant Hipòlit de Voltregà tenia, fins fa un temps, una versió actual a la mesa principal del temple parroquial. Mentre que segles enrere, les restes sagues restaven ocultes en reconditoris, el disseny modern aplicat a l'església osonenca presenta un format plenament modern, però respectuós amb l'essència històrica.

Notes:

1 Poquí, Francesc. *Gleba de Discursos, en excellencias de la Gleba de Oro Maria, baxo la invocation de la Gleba, coronada de muchas favores y milagros, cuyo Santuario esta erigido en el termino de la villa de S. Hipolyto de Voltrega del obispado de Vique*. Barcelona: Joseph Llopis, 1692, p. 303 - 309

Reliquiari amb relíquies de sant Hipòlit i d'altres sants. Església parroquial de Sant Hipòlit de Voltregà

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

Els sepulcres de sant Ermengol, bisbe d'Urgell (i 2)

Redacció.- El segon sepulcre(1) que va acollir les despulles de sant Ermengol, bisbe d'Urgell, va començar a definir-se l'1 de juliol de 1752. El capítol de canonges va decidir fer l'encàrrec d'un nou sepulcre, en aquest cas d'argent, amb l'aportació econòmica de cadascun dels eclesiàstics.

El canonge Francesc Llinàs, síndic del capítol a Barcelona, va rebre la missió de buscar el millor orfebre. L'artista elegit va ser Antoni Lleopart i a mitjan juny de l'any següent ja es va signar el contracte que preveia la finalització de l'obra per la festivitat del sant, el 3 de novembre de 1754. Tot i l'acord establert, l'urna no estava acabada en la data establerta.

Antoni Lleopart va acabar la feina el juliol de 1755 i, durant quinze dies, el resultat es va exhibir a la ciutat comtal. Va rebre grans elogis. Finalment, el 10 d'agost d'aquell any, els canonges van rebre l'urna que el mateix argenter va conduir fins a la Seu d'Urgell. En veure-la, els religiosos es van oblidar del temps perdut i van acollir la peça amb gran entusiasme. Tan distingida joia té 1,85 metres de llargada, 0,85 d'alçada i 1,12 d'amplada.

La coberta presenta la figura del bisbe Ermengol vestit de pontifical, segons aquella època, amb dos àngels a la capçalera i dos als seus peus. A cada banda, s'hi veuen dos àngels: en una banda estan acompanyats de l'emblema del capítol de canonges i la Mare de Déu

Detall i vista lateral de l'urna dedicada a sant Ermengol. Fotos Daniel Vilarrúbias

d'Urgell; a l'altra hi consta la signatura de l'artífex i l'any de finalització. Al seu voltant, en aram repujat i daurat, hi ha dotze escenes relacionades amb la vida del sant.

La capella de sant Ermengol es va reformar, ben aviat, per acollir el nou sepulcre, de majors dimensions que l'anterior.

Aquesta notable obra es troba actualment al Museu de la Catedral de la Seu d'Urgell on consta entre una de les obres destacades que s'hi preserven.

Nota:

1 Pujol, Pere. "L'urna d'argent de sant Ermengol bisbe d'Urgell", *Memòries*, v. 1, fascicle 1, [secció històrico-arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans], 1927, p. 13-29.

cases d'Oliba

Una entrada conjunta a set grans monuments
del cor de Catalunya

Monestir de
Sant Joan de les Abadesses

Monestir de
Ripoll

Monestir de
Sant Pere de Casserres

cases
d'Oliba

Catedral de
Sant Pere de Vic

Monestir de
Santa Maria de l'Estany

Basílica de
La Seu de Manresa

Museu Episcopal de Vic

Des del Ripollès pirinenc fins a la conca igualadina, monestirs, canòniques, catedrals i parròquies s'escampen arreu del territori. Claustres, campanars, retaules i tota mena de tresors artístics ens parlen de la nostra història i ens donen moments de pau per al cos i l'ànima.

www.casesdoliba.cat

CENTRE D'INTERPRETACIÓ

RELIQUIAE
SANCTORUM
IN CATALONIA

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

CENTRE D'INTERPRETACIÓ RELIQUIAE...

El Centre d'Interpretació *Reliquiae Sanctorum in Catalonia* ja està a punt

El Centre d'Interpretació *Reliquiae Sanctorum in Catalonia* obre les seves portes. La veneració a les relíquies de sants en territoris de parla catalana pren una nova dimensió. L'acció centenària de reverència a les restes sàcres mereix una lectura i una interpretació més enllà del seu significat estrictament religiós.

CENTRE D'INTERPRETACIÓ

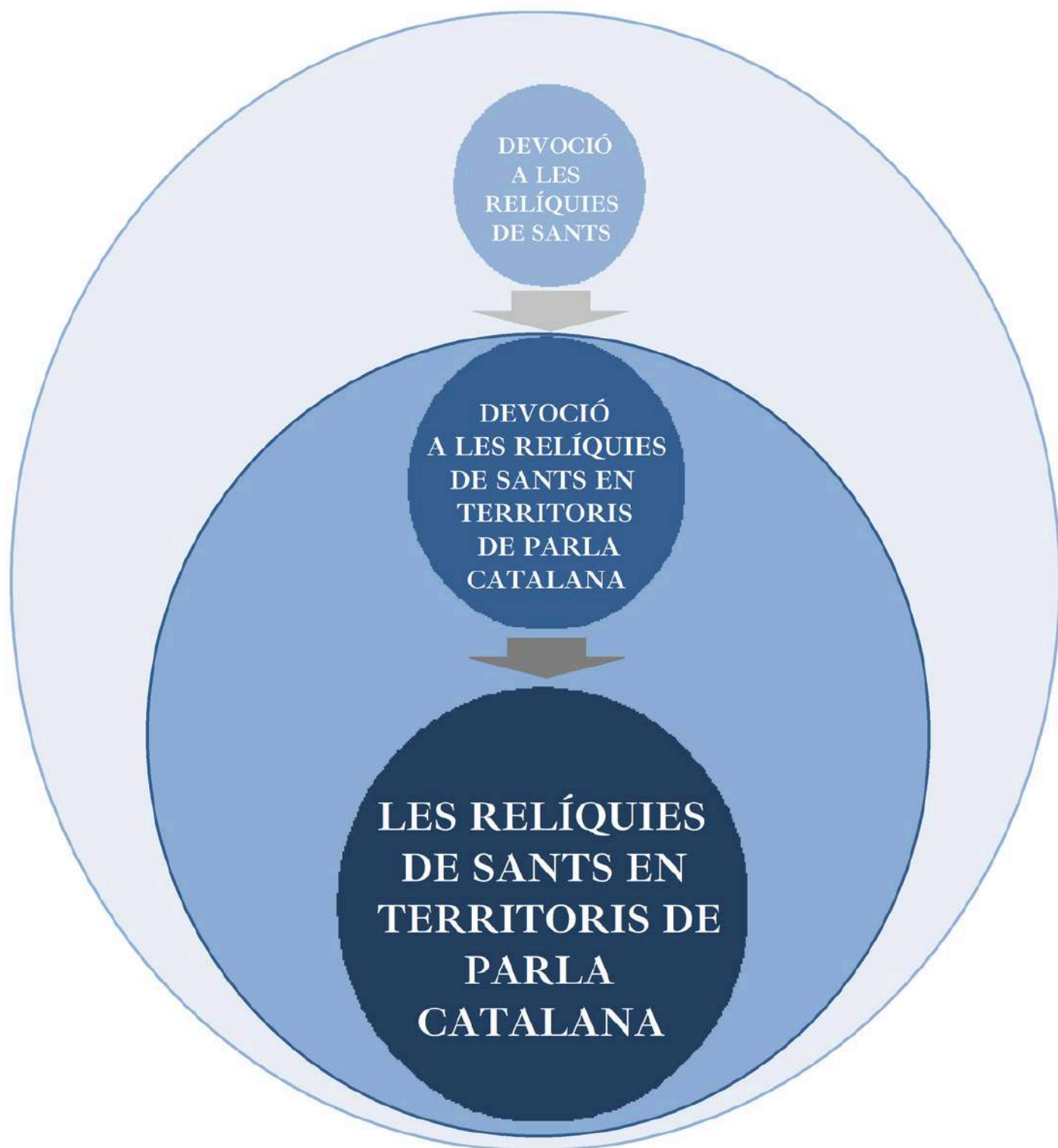
**RELIQUIAE
SANCTORUM
IN CATALONIA**

El logotip, obra de l'artista Pol Robles, presenta la vinculació del nou projecte amb la revista digital (que ara llegiu) que es publica des de setembre de 2020. A més, mostra un urna o arqueta en la qual destaquen unes pàgines d'un llibre, que evidencien la voluntat d'estudi i divulgació; del reliquiari emergeixen dues palmes martirials, que en sobresurten, com objecte central de l'anàlisi científic que motiva la iniciativa.

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

CENTRE D'INTERPRETACIÓ RELIQUIAE...

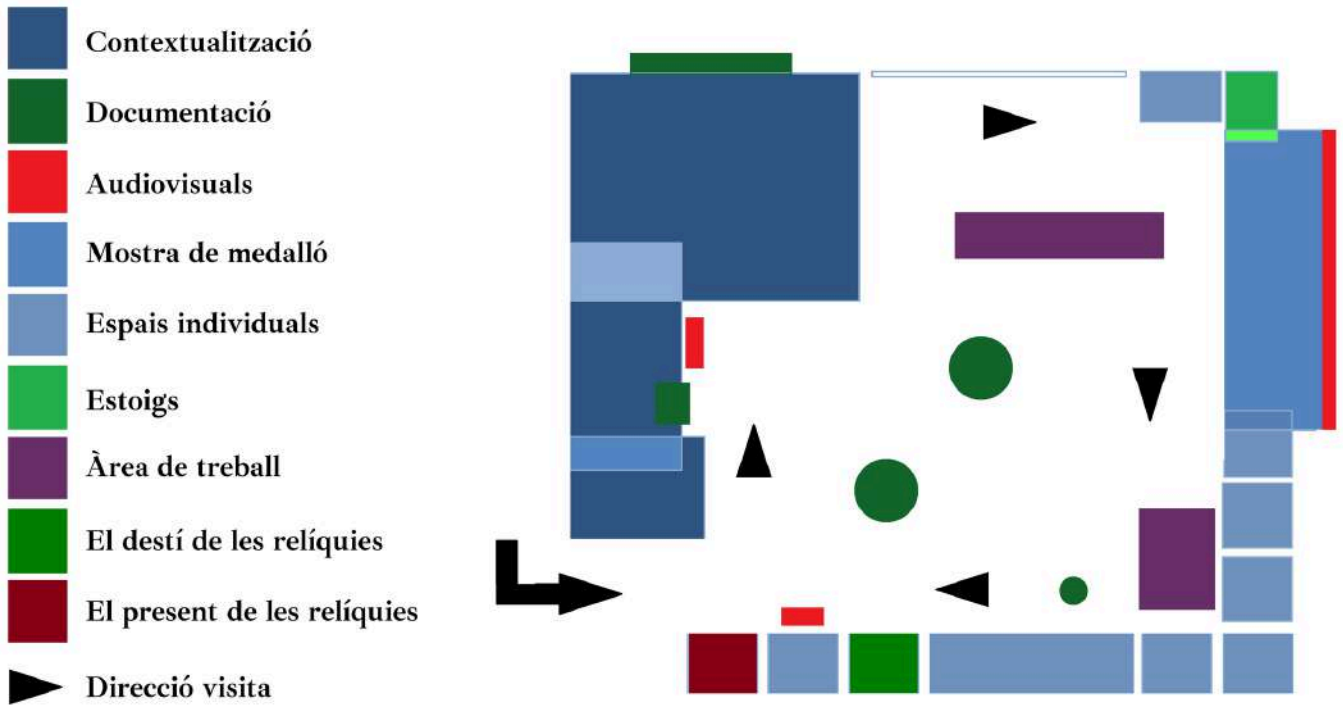

Tres espais que es complementen

L'equipament consta de tres espais. Els dos primers són introductoris i el tercer és el central i conté el material i les eines d'estudi.

CENTRE D'INTERPRETACIÓ RELIQUIAE...

L'esquema dels continguts

CENTRE D'INTERPRETACIÓ RELIQUIAE...

Es preveu la possibilitat de fer visites d'acord amb les següents observacions:
IMPORTANT: EN LES VUIT PRIMERES SETMANES NOMÉS S'ACCEPTARAN SOL·LICITUDS DE SUBSCRIPTORS DE LA REVISTA DIGITAL RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA.
 Cal fer la inscripció mitjançant aquest enllaç:

[**PROGRAMAR VISITA**](#)

La visita és totalment gratuïta.

Grups de 3 persones com a màxim.

La visita guiada té una durada d'aproximadament 1 hora.

Cal indicar al "missatge" si l'interès és per una investigació o recerca i en quin tema.

La realització de fotografies per qualsevol mitjà i la seva divulgació requerirà la petició per escrit i la corresponent autorització. Cal tenir en compte que es tracta d'un espai de titularitat privada.

Després de fer la inscripció, es rebrà un correu amb les possibles dates i horaris, així com l'adreça del Centre, per concretar la visita.

RELÍQUIES SÓN NOTÍCIA

BOVERA, 23 DE MAIG DE 2024

FESTA DE LES SANTES RELÍQUIES

PROGRAMA:

12H. MISSA

14H. DINAR AL CASAL.

MENÚ:

APERITIU

PAELLA

POSTRE

PA, VI, AIGUA, GASOSA, CAFÉ I GOTES

PER APUNTAR-SE A L'AJUNTAMENT FINS DIA 16 DE MAIG
ORGANITZA: COMISSIÓ DE FESTES DE BOVERA

RELÍQUIES SÓN NOTÍCIA

Vídeo Ascó Televisió

Entrega de relíquies de Pere Sans a l'església d'Ascó i a la comunitat xinesa cristiana de Fuzhou.

Joan Balateu i Gelada

@Balateu

Nova absidiola de l'església de Sant Pere de Besalú, dedicada als Patrons i Protectors de la Vila Comtal de Besalú, els germans màrtirs del segle IV: Sant Prim i Sant Felicià. [#Besalú](#) [#ComtatDeBesalú](#) [#SantPrimSantFelicià](#)

[@Aj_Besalu](#) [@AmicsdeBesalu](#)

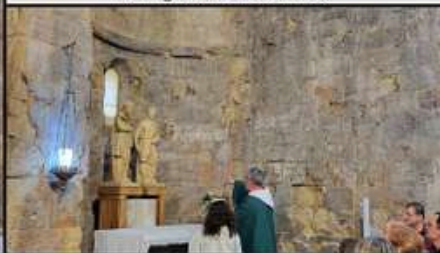
[@DolorsDeBesalu](#) [@bisbatgirona](#)

Translate post

pel monjos foren portades.
Besalú, poble ditxós,
obtindrà tants de favors
que tothom hi acudirà:
Siau nostres protectors
Sants Prim i Felicià.

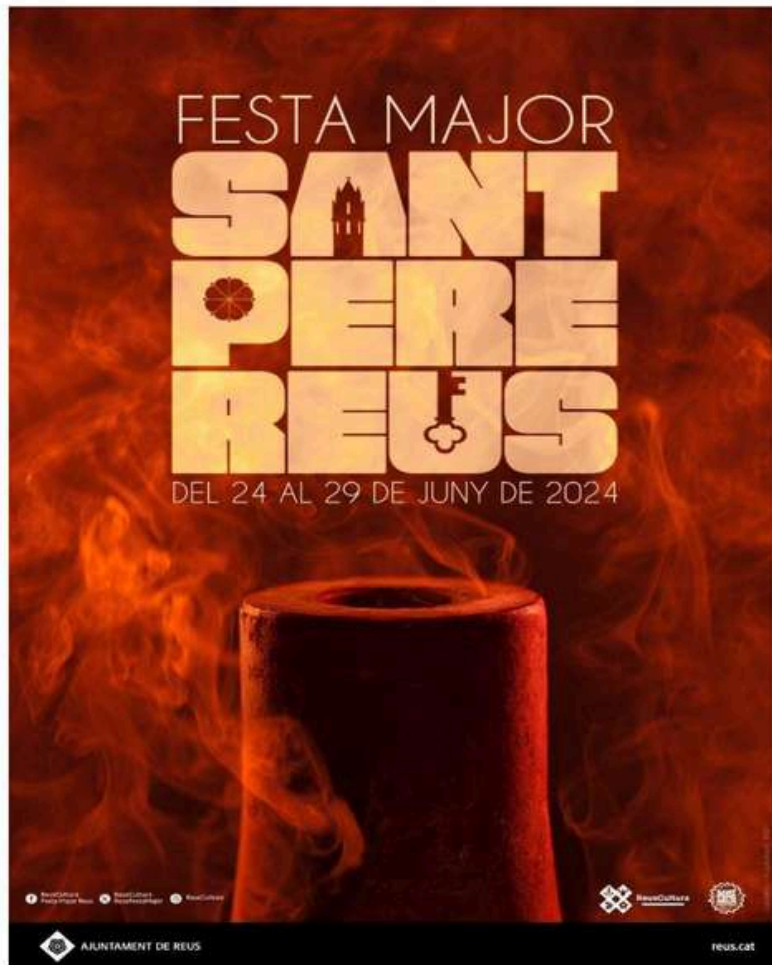
Vostres sagrades capelles,
quan el perill sentirem,
com guiadores estrelles,

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

RELÍQUIES SÓN NOTÍCIA

DIVENDRES 28

21.15 h, a la PRIORAL DE SANT PERE, Solemne Ofici de Completes. L'homilia anirà a càrrec de Mn. Joaquim Fortuny Vizcarro, prior de la prioral de Sant Pere, que presidirà l'ofici amb l'antiga capa pluvial, peça reservada per a aquest acte, confeccionada i regalada a la prioral durant la primera meitat del s. xx per Marià Fortuny Madrazo, fill de 50 51 DIVENDRES 28 l'il·lustre pintor reusenc Marià Fortuny. Obertura de l'arca de l'altar major, on es guarda durant tot l'any el bust reliquiari de la imatge de Sant Pere, amb tres panys. Les claus que obren l'urna, les guarden el prior, l'alcaldeessa i un dels preveres de l'Arxiprestat. Antigament, era custodiada pel síndic de la Comunitat de Preveres. Durant la celebració es podran sentir els «Goigs de Sant Pere », amb l'acompanyament musical de l'orgue de la prioral a càrrec de Josep Enric Peris i Vida

Càpsula 171. Empareu els targarins!

#CàpsulaTIC

per [Ramon Oromí Farré](#)

Dimecres, 8 de maig de 2024 - 17:00h

L'equilibri és important. I en l'àmbit festiu, també. Durant aquests dies, la nostra ciutat esdevé un exemple reeixit d'aquesta ponderació: Al programa d'actes de la festa major (culturatarrega.cat/festamajor) s'hi conjuguen les propostes de la cultura popular targarina de tota la vida amb les noves formacions, que són tendència dins de l'escena cultural catalana, i que del 9 al 14 de maig s'apropriaran de l'espai públic, per fer-nos vibrar i gaudir de la celebració.

[...]

Reliquiae Sanctorum in Catalonia

Joan Arimany i Juventeny ([@joanarimanyjuv](https://twitter.com/joanarimanyjuv)) és folklorista i gestor cultural especialitzat en religiositat popular. També ha publicat llibres i articles i ha comissariat diverses exposicions sobre aquesta temàtica. Fruit d'aquest propòsit de recerca, coneixement i divulgació, a Manlleu ben aviat veurà la llum el primer centre d'interpretació de les relíquies en territoris de parla catalana i on s'explica el seu significat històric, religiós i econòmic.

Des del setembre de 2020, bimensualment, publica una revista digital sobre les relíquies i la seua incidència en el nostre fet cultural.

Al web reliquiaesanctorumincatalonia.cat hom pot subscriure-s'hi gratuïtament o consultar els números anteriors. Precisament, a la revista número 5, de l'abril de 2021, dedica una secció a les Santes Espines a Catalunya i s'hi ressenya la tradició de les dues punxes targarines.

PROPER NÚMERO: 29 DE SETEMBRE DE 2024

CENTRE D'INTERPRETACIÓ
RELIQUIAE
SANCTORUM
IN CATALONIA

El Centre d'Interpretació *Reliquiae Sanctorum in Catalonia* a fons

...i més

SUBSCRIPCIÓ GRATUÏTA A:
SUBSCRIPCIÓ REVISTA

Voleu descarregar números anteriors?

DIRECCIÓ I REDACCIÓ: JOAN ARIMANY I JUVENTENY
AMB LA COL·LABORACIÓ DE JORDI LLABRÉS I SANS

© 2024 joan arimany juveneny

AGRAÏMENTS:

CNL-OC DE MANLLEU, JOAN BALATEU, XAVIER CERVERA, TIÀ GUINGAIA, POL ROBLES, ROGER RECUERO, VÍCTOR RODRÍGUEZ, XAVIER SOLÀ, NORA VELA I DANIEL VILARRÚBIAS